

د پاره مختلف حالات منح ته راځي . او په بيل بيل حالت کښې هريوه ته بيله برخه ټاکله شوې ده . نو ضروري ده چه د هريوه حالت بيل بيل وپيژندل شي .

۱- د نارينه و احوال : هغه نارينه چه معلومې برخې لري څلور

تنه دي :

۱- (ا ب) پلار :

پلار درې حالته لري :

الف : که د پلار سره دمري زوی يا دمري دځوی ځوی اگر چه ښکته هم وي نو په دې حالت کښې پلار ته سدس (۱/۲) ورکول کيږي .

ب : که د پلار سره دمري لور يا دمري دځوی لور اگر چه ښکته هم وي . نو په دې حالت کښې پلار ته سدس (۱/۲) ، او د عصوبت برخه دواړه ورکول کيږي .

ج : که دمري اولاد (نارينه وي او که ښځينه) او ياله هغه نه ښکته موجود نه وي نو په داسې حالت کښې پلار يواځې عصبه دي . او معلومه برخه په دې حالت کښې نه ورکول کيږي .

۲- صحیح نیکه :

صحیح نیکه (۱)، په ټولو حالاتو کېنې د پلار په شان دی مګر په
څلور و مسئلو کېنې چه هغه دادي:

۱- ام الاب (د پلار مور)، د پلار سره میراث نه وړي لکن دنیکه
سره میراث وړي. یعنی که څوک مرثي پلار او د پلار مور ئې
پاته شي مال ټول د پلار دی او د پلار مور ته څه نشته. او که د
پلار په عوض نیکه پاته شي. نو د مال دریمه برخه ($\frac{1}{3}$) د مور
او پاتې نیکه اخلي.

ب- که د مړي مور او پلار او یو د زوجینو پاتې شي. نومور
ته د یو د زوجینو د برخې نه په پاتې مال کېنې دریمه ($\frac{1}{3}$) برخه.
او که د پلار په عوض نیکه وي، په ټول مال کېنې دریمه ($\frac{1}{3}$)
برخه ورته رسېږي.

(۱) صحیح نیکه: هغه نیکه دی چه مړي ته ئې په نسبت کېنې ام
(مور)، مانه شي او که چیرې ئې په نسبت مور راشي نو بیا ورته
فاسد نیکه وائی. او فاسد نیکه د معلومو برخو (ذوی الفروضو)،
د ډلې څخه نه بلکه د ذوی الارحامو د جملې څخه شمیرل کېږي.

ج - د مړی خویندې او وروڼه که د مړي د پلار سره پاتې وي په اتفاقي صورت خویندو او وروڼو ته حق نه شته. مګر که د پلار په ځای دخویندو او وروڼو سره نیکه پاتې شي. که څه هم چه صاحبین (امام محمد او امام یوسف رح) ورا ته حق ورکوي. مګر د امام ابوحنيفه (٢٤٠) په نزد دوی لره کوم حق نه شته.

د - معتق « ازادونکی » پلار د ځوی سره د امام ابو یوسف^{رح} په نزد د ولاء سدس (١/٤) اخلي.

او که د معتق د پلار په عوض د معتق نیکه وی. نو ولاء ټوله د معتق د ځوی او نیکه لره هېڅ شی نه شته.

که چیرې د مړي پلار او نیکه دواړه پاتې شي. د نیکه حق ساقط او مال ټول د پلار دی.

٣ - اخيا في ورور او خور :- څرنگه چه اخيا في وروڼه

او خور د ميراث په تقسيم کېنې سره يوشان دي او کوم فرق نه لري. نو د دواړو احوال يو ځای ذکر کېږي که څه چه هم په حقيقت کېنې هريو ئې جلا صنف گڼل کېږي او دوی درې احواله لري :

الف : که يو اخيا في وروڼه يا يوه اخيا في خور وي برخه ئې

شپږمه ($\frac{1}{4}$) د ه .

ب : که دوه یا نریات وي دریمه برخه ($\frac{1}{3}$) اخلي . نارینه او ښځې ئې په استحقاق او تقسیم کښې یوشان دي .
ج : که د مړي ولد یا د هغه نه ښکته پاتې شي . اخیافي وروړ یا خور ساقطیږي .

۴ - زوج او میره ، :- نړوج دوه حالته لري :
الف : که چیرې ئې مړه شوې ښځه اولاد ولري . نومیره ته د ښځې د متروکې څلورمه ($\frac{1}{4}$) ورکول کیږي .
ب : او که اولاد ونه لري نومیره ته ئې نیمائی ($\frac{1}{2}$) ورکول کیږي .

تمرین

- ۱- د وار ثانود پاره ټاکلی شوې برخې خودي بيان ئې کړې ؟
- ۲- پلار څو احواله لري واضح ئې کړې ؟
- ۳- د نیکه او د پلار احوال که فرق ولري واضح ئې کړې ؟
- ۴- جد صحیح او جد فاسد تعریف کړې .
- ۵- د اخیافي خویندو او وروڼو احوال ولیکئ .
- ۶- زوج څو احواله لري بيان ئې کړې ؟

د ذوی الفروضو بنحو احوال

همغه بنجې چه معلومې برخې لري اته « ۸ » تنه دي چه په

لاندې ډول بيانېږي :

(۱) زوجہ (بنجہ) : زوجه هم د زوج په شان دوه حالته لري :

(الف) - که ميره نه خوی يالور پاتې نه وي . بنجې ته څلورمه

($\frac{1}{4}$) رسېږي .

(ب) - اوکه خوی يالور ترې پاته وي . اتمه ($\frac{1}{8}$) برخه

ورکول کېږي .

نوټ :- که د متوفی نه د يوې نه زياتې بنجې پاته شي دوی

ټولې په همغه ټاکلې برخه « $\frac{1}{4}$ ، يا $\frac{1}{8}$ » کښې سره شریکې دي .

۲- بنت « لور » :- لور درې حالته لري :

(الف) - که د متوفی نه يوه لور پاتې شي د متروکې نيمايي ($\frac{1}{2}$)

برخه ورته رسېږي .

(ب) - دوه يا زياتو ته د متروکې دوه ثلثه ($\frac{2}{3}$) ورکول کېږي .

(ج) - که چيرې د متوفی نه هلکان او جینکې دواړه پاتې شي .

نو بيا جینکې عصبه گرځي . او يو وروړ د دوه خویندو اندازه

اخلي . د مثال په توګه که يو هلك او يوه جلی پاته شي د متروکې

(۲)، دهلك او (۱)، دجلى حق كيږي .

۳- بنت الابن (د ځوى لور) :- د ځوى لور شپږ

حالته لري :

(الف) - يوې ته نيمايي وركول كيږي .

(ب) - دوه يا زياتو ته ثلثان (۲/۳)، رسيږي .

(ج) - كه د متوفى نه يوه لور او يوه د ځوى لور پاته شي .

د متوفى لور ته نيمايي (۱/۲)، او د ځوى لور ته شپږمه (۱/۶) حصه

وړكول كيږي . ځكه سدس (۱/۳)، چه د نصف (۱/۲)، سره يوځاى شي .

ثلثان ترې جوړيږي . او د لورگانو لپاره د ثلثان نه اضافه برخه

نه شته . دلته په لمسى د لور اطلاق شوى دى .

(د) - كه دمړي نه دوې لورگانې پاتې شي . نو د ځوى لور ته

په دې حالت كېنې هېڅ نه شته ځكه چه ثلثان (۲/۳)، پوره شوى

دى .

(ه) - كه د ځوى د لور سره په مرتبه كېنې برابر ابن يا په

مرتبه كېنې ښكته ابن پاتې شوى وي . په دې صورت كېنې د

ځوى لور عصبه كړځي چه معلومه برخه ونه لري . څه چه د

ذوى الفروضو نه باقى پاتې شي . د دوى ترمنځ تقسميږي .

اویو نارینه به د دوو ښځو برابره برخه اخلي .
(و) - که د متوفی نه ځوی پاتې شوی وي ، نو د ځوی لور بیا
میراث نه وړي .

تمرین

- ۱- سوال :- نروجه خو حالته لري واضح ئې بيان كړئ ؟
- ۲- سوال :- د لور احوال بيان كړئ .
- ۳- سوال :- د خوي د لور احوال په خلاصه ډول تشریح كړئ .

٤- اعياني خویندي (هغه چه د پلار او مور د واپرونه وي):

اعیاني خویندي پنځه احواله لري :

(الف) - یوې ته نیمایي ورکول کیږي .

(ب) - دوه یا زیاتو ته ثلثان ($\frac{2}{3}$) رسیږي .

(ج) - که اعیاني (سکه ، وروړ ورسره پاتې شي عصبه کیږي ،

او وروړ د دوه خویندو برابره برخه اخلي .

(د) - که چیرې د متوفی یانې د خوی لور ورسره پاتې وي ، دوی

پاتې شوې برخې اخلي . ځکه انحضرت صلی الله علیه وسلم فرمائیلي

دي : اجعلوا الأخوات مع النّبات عصبه .

ترجمه :- خویندې د لورگانو سره عصبه وگرځوي .

(ه) - که چیرې د متوفی پلار پاتې شوی وي نو په دې صورت

کښې د خور حق په اتفاق سره ساقطیږي . مگر که د متوفی نیکه

پاتې شوی وي ، نو یوازې د امام صاحب په نزد ساقطیږي .

٥- علاقي خویندې (د پلار له خوا خویندې) : علاقي

خویندې اوه احواله لري :

(الف) - یوې ته نیمایي ورکول کیږي .

(ب) - دوه یا زیاتو ته ثلثان ($\frac{2}{3}$) رسیږي په دې شرط

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

میراث

د میراث د علم تعریف : د میراث علم داسې اصول او قواعد دي چه د هغې په وسیله د میت له متروکې نه د هر شخص اوهر چا حقوق پېژندل کېږي .

د میراث د علم موضوع : د میراث د علم موضوع د میت متروکه ده .

د میراث د علم غرض : د دې علم غرض د مستحقینود حقوقو پېژندل دي ترڅو هر مستحق د میت له متروکې نه خپل استحقاق واخلي او یو پر بل باندې ظلم او تعدی ونه کړي .

د متروکې پورې متعلق حقوق

پورته ذکر شو چه د میراث د علم موضوع د مړي متروکه ده . چه د احنافو د علماؤ په نزد د مړي پر متروکې باندې څلور حقونه مرتب کېږي .

۱- د مړي تکفين او تجهيز : تکفين کفن وړکول او تجهيز

عام دی . ځکه چه تجهيز هغه څه ته ويل کېږي چه د مړي ښخول

چه اعیانی خور موجود نه وي .

(ج) - که د متوفي يوه اعیانی خور ورسره پاتې وي ، بیا سدس (پ) ورته رسیږي . د ثلثانو د پوره کولو لپاره ، لکه چه د خوی دلور په احوالو کښې ذکر شو .

(د) - که د متوفي نه دوه اعیانی خویندې پاته وي نو بیا میرا نه وږي . او که علاقي وروړ ورسره پاتې شي نوموړې خور عصبه گرځي او پاتې مال به د للذکر مثل حظ الانثین په طریقه ورکول کیږي .

(و) - د متوفي دلور سره عصبه گرځي لکه چه مخکې ذکر شول .
(ه) - اعیانی او علاقي خویندې او وروڼه ټول دمړي په خوی او دمړي د خوی په خوی او په ښکته باندې په اتفاق سره ساقطیږي او همدارنگه علاقي خویندې او وروڼه - د متوفي په اعیانی ورو او اعیانی خور سره چه دمړي دلور سره عصبه شوي وي ساقطیږي .
٦- أم (مور) :- مور درې احواله لري :

(الف) : مور هغه وخت سدس (پ) اخلي چه دمړي خوی یا لمسی ولو که ښکته هم وي موجود وي . او یا دا چه دوې یا نریاتې خویندې یا وروڼه له هره حیثه چه وي موجود وي .

د، - د ټول مال ثلث ($\frac{1}{3}$) هغه وخت وړي چې د پورته ذکر شوو اشخاصوځنی یو هم موجود نه وي .

ج، - د باقی مال ثلث ($\frac{1}{3}$) دیو د زوجهینو د فرض نه وروسته اخلي او دا فقط دا لاندې دوه صورتونه لري چې د مسئلې صورت په لاندې ډول دي :

ساجده اصل مسئله ۳ × ۲ تصحیح ۶			-۱
زوج	اب	ام	
۳	۲	۱	

زید مسئله ۴			-۲
زوجه	اب	ام	
۱	۲	۱	

په پورته دواړو صورتونو کېنې مور دیو د زوجهینو د فرض نه وروسته د پاتې مال دریمه برخه اخلي .

ٲٲرٲن

١- سوال : ا عٲاٲنٲ ٲوٲنٲڊٲ ٲو احواله لري ٲٲان ٲٲ ٲرٲٲ ؟

٢- سوال : د علاٲٲٲ ٲوٲنٲڊو احوال وٲٲٲٲٲ .

٣- سوال : موٲر ٲو احواله لري واضع ٲٲ ٲرٲٲ ؟

۷- جده (نیا)؛ نیا لاندې احوال لري:

الف- د جدې لپاره سدس ($\frac{1}{4}$) دی برابره ده که دمور له خوا وي او که د پلار، یوه وي او که ډیرې، چه صحیحې او په درجه کښې سره برابرې وي.

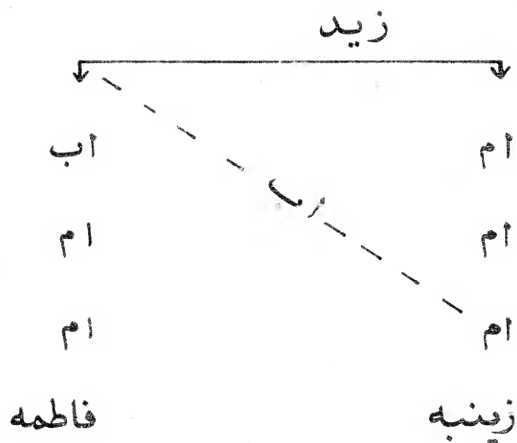
ب- ټولې جدې که مورنۍ وي او که پلارنۍ، دمورې دمور په موجودیت سره ساقطېږي.

او په پلار سره یوازې پلارنۍ جدې ساقطېږي او مورنۍ جدې نه شي ساقطولی.

پلارنۍ جدې په نیکه هم ساقطېږي، خود پلار مور په نیکه نه ساقطېږي. بلکه د نیکه سره میراث وهرې ځکه چه د پلار د مور قرابت د نیکه په واسطه نه دی، بلکه دهغه ښځه ده.

نیز دې جده له هرې خوا (مورنۍ وي که پلارنۍ) د لرې جدې لپاره حاجبه (مانعه) د میراث واقع کیږي.

که یوه جده د یوې لپارې څخه جده وي، لکه أم أم الأوب (د پلار دمور مور) او بله د دوو لپارو څخې جده وي لکه أم أم الأم (دمور دمور مور) او دا جده د پلار د پلار مور هم وي. (أم أب الأوب) لکه په لاندې شکل کښې:

په پورته شکل کښې زینبه د دوو لیاړو نه د زید نیا ده او فاطمه د یوې لیاړې نه (د زید د پلار د مور مورده). د امام ابو یوسف (۱۵۰) په نظر سدس (۱/۴)، په دې دواړو د بدن په اعتبار تقسمیږي. نو کله چې بدن د هرې یوې یو دی، نو نیمایي یوې ته او بل نیمایي یې بلې ته ورکول کیږي. او د امام محمد (رحمة الله علیه)، په نظر سدس باید درې برخې شي. یوه برخه یې هغه نیا ته ورکړه شي چې د یوې لیاړې نیاده. او نورې دوې هغې ته ورکړل شي چې د دوو لیاړو څخه نیاده.

امام محمد صاحب جهات معتبر بولي. زیادت د جهاتو دده په نزد زیادت په برخو کښې راوړي.

۱- اتم شخص د بنحو اخيا في خور ده : څرنگه چه

اخيا في خور او اخيا في ورور په ميراث او استحقاق کښې سره
کوم فرق نه لري او د دواړو د پاره يوشان حالات دي . داخيا في
خور حالات ذکر نه شو ځکه چه مخکښې داخيا في ورور په حالاتو
کښې ذکر شوی دی .

تمرین

- ۱- سوال: جدہ خواحوالہ لري بيان پي ڪري؟
- ۲- سوال: يو طرفہ نيا او دوه طرفہ نيا د شکل په ترڅ کښي واضح کړي.
- ۳- سوال: که دوه جدي وي د يوې قرابت له يوه جهته او د بلې قرابت د دوو جهتو څخه وي. سدس د دوی تر منځ څنګه تقسيم کيدلی شي، مسئله واضح کړي؟

عصبات

عصبات د عصبة جمع ده او د عصب څخه اخستل شوې ده،

او په ميراث کښې عصبه د هغو اشخاصو نوم دی کوم چه د پلار

له خوا د شخص خپلوان وي .

عصبه په دوه ډوله دی . يونسې بل سببې .

۱- نسې عصبه په درې ډوله دی :

الف : عصبه بنفسه

ب : عصبه بغيره

ج : عصبه مع غيره

که څوک په عصوبت کښې بل چاته احتياج ونه لري او په

خپله مستقيماً عصبه وي نو هغه ته عصبه بنفسه وائي .

او که په عصوبت کښې د بل چا يوځای کيدو ته محتاج وي،

نوبيا به هغه ته گورو که دغه غير چه نوموړی شخص دهغه

په سبب عصبه کيږي په خپله هم عصبه وي دې ته عصبه

بغيره وائي . لکه دمړي خور چه د ورور په سبب عصبه کيږي

او ورور په خپله هم عصبه وي . نو ځکه ورته عصبه بغيره

وائي .

او که دغه غیر چه نوموړې شخص د هغه په سبب عصبه کيږي په خپله عصبه نه وي نو دې ته عصبه مع غیره وائي لکه د مري خور چه د مري د لور په سبب عصبه وگرځي. حال دا چه لور پخپله عصبه نه ده.

الف: عصبه بنفسه :- هر هغه مذکر ته وائي چه مري ته ئې په نسبت کښې بنځه داخله نشي. عصبه بنفسه څلور صنفه دي :

- ۱- د مري فرع (نارمن)
- ۲- د مري اصل (پلور - نیکه)
- ۳- د مري د پلور فرع لکه وروړ
- ۴- د مري د نیکه فرع لکه کاکا او دکاکا نارمن

د عصباتود میراث قاعده

له مري نه د عصباتود میراث استحقاق هغه ته د درجې د نیر دیوالي اولرې والي پر اساس ټاکل کيږي. نو هر څوک چه په درجه کښې مري ته نیر دې وي اول حق د هغه دی اوبیا ور پسې نیر دې.

- ۱- د مري فرع یعنی نارمن اگر چه ښکته وي.

۲- د مړي اصل یعنی پلار، اگرچه پورته وي .

۳- د مړي د پلار جزء یعنی ورونه، اگرچه ښکته وي .

۴- د مړي د نیکه جزء، یعنی کاکا او ڼامن ئې، اگرکه ښکته

وي .

که د مړي نه داسې عصبه پاتې شي چه په مرتبه او درجه
کښې سره برابر وي . بیا قوت قرابت اعتبار لري . یعنی کوم چه
د دوو لپارو د مړي سره قرابت ولري هغه مقدم دی ، له
هغوی نه چه د یوې لپارې قرابت ولري . لکه ورونه چه مړي
ته په درجه او مرتبه کښې یو برابر دي . مگر په قوت و قرابت
کښې سره توپیر لري . مثلاً ځینې اعیانی وي او ځینې علاقي وي .
علاقي ورونه د اعیانی وروڼو د موجودیت په صورت کښې
میراث نه محروم دي . ځکه د اعیانی قرابت له علاقي نه قوي
دی . حتی که اعیانی خور د مړي د لور په سبب عصبه شوي
وي هم د علاقي وروڼو د میراث مانع گرځي . ځکه چه قرابت ئې
د علاقي وروڼو نه قوي دی .

عصبه بغیره :- هغه څلور ښځې دي چه پخپله د تعین
شوو برخو خاوندانې دي او کله کله په غیر یعنی دخپلو

ورته ضرورت لری کفن وي او که د قبر کتل او بنځول اوداسی نور ضروریات . علماء وائی چه په دې شیانو کښې باید د میانه روی څخه کار واخستل شي . یعنی زیادت او نقصان پکښې ونه شي .

۲- د مړي قرضونه : که د تکفین او تجهیز نه څه پاته شي پر مړي باندې قرضونه به ترې اداء کوي . او هغه قرض چه د عین متروکې او یا د متروکې د یوې حیصې پورې ئې تعلق نیولی وي هغه په تکفین او تجهیز باندې مقدم دی لکه په رهن کښې چه د عین مرهونی پورې تعلق لري د رهن پیسې د تکفین او تجهیز نه مقدمې دي .

۳- د مړي وصیت : که مړي وصیت کړی وي نو د هغه وصیت به د قرض د اداء کولو نه د پاتې متروکې په دریځې برخې کښې جاري کیږي . که څه هم په ټول مال ئې وصیت کړی وي .

۴- د وارثانو حق : د وصیت نه پاتې مال به د کتاب الله سنت « احادیثو » او اجماع په مطابق پر وارثانو تقسیم شي .

د متوفی د مال مستحقین

کله چه شخص مړ شي نو مال ئې په ترتیب سره لاندې کسانو

ورونوسره عصبه کیري لکه د ذوی الفروضو په احوال کښې
چه مو ولوستل .

هغه ښځې چه ټاکلې برخې ورته مقررې شوې نه وي
(د ذوی الفروضو له جملې څخه نه وي) د ورونوسره عصبه
نه کړي لکه عمه (د پلار خور) چه د عم (اکا) سره چه د
عمې ورور دی نه عصبه کیري .

عصبه مع غیره عبارت دی له هغې ښځې نه چه د بلې ښځې
په واسطه عصبه شوی وي . لکه د مړي خور چه د مړي د لور
سره عصبه شي نظریه دې قول د نبی کریم صلی الله علیه وسلم
چه : **إجعلوا الأخوات مع البنات عصبه** .

ترجمه : خویندی د لورکانو سره عصبه وگرځوی .

پورتني بيان ټول د نسبي عصباتو په باره کښې دي . لکه
چه پخوا مو وويل يوبل عصبه هم شته چه سببي عصبه ورته
وايي لکه موی دعناقت . څرنگه چه په اوسني وختو کښې ټول
خلق انرا د او غلامي د اسلامي اصولو سره سم ختمه شوې ده .
نوځکه د دې ډلې دميراث په حقله توضيحاتو ته ضرورت نه

شته

تمرین

۱- سوال: عصبه نسبی خواقسام لری فقط نومونه ئی

واخلی ؟

۲- سوال: عصبه بنفسه تعریف کری .

۳- سوال: د عصبه بغیره تعریف او مثال بیان کری .

۴- سوال: عصبه مع غیره تعریف او د عصبه بغیره سره

ئی فرق واضح کری .

۵- سوال: عصبه بنفسه په څو صنفو ویشل شوی دی بیان

ئی کری ؟

۶- سوال: د عصباتو ترمنځ د میراث د استحقاق قانون

واضح کری .

حجب

حجب په لغت کښې منع ته وائي. او په اصطلاح کښې حجب دې ته وائي چه يو معين شخص د بل معين شخص د موجوديت له کبله ونه شي کولای چه ټول اويا يوه برخه د ميراث واخلي. حجب په دوه ډوله دی. يو حجب نقصان بل حجب حرمان.

الف ۱- حجب نقصان عبارت دی د منعی د يوې برخې څخه چه

دا د پنځو نفرو د پاره کيدی شي

۱- زوجه

۲- ۴۱

۳- بنت الابن (لمسی)

۴- الأخت لأب « د پلار له خوا خور »

۵- زوج

ب :- حجب حرمان :- عبارت دی له دینه چه يو شخص د

د بل شخص د موجوديت له کبله په کلي توگه د ميراث نه محروم شي.

ورته د حجب حرمان په نسبت دوه ډلې دي. يوه ډله ئې

هیڅ حجب نه قبلوي او دا ډله شپږ تنان دي.

۱- ځوی

۲- پلار

۳- میړه

۴- لور

۵- مور

۶- ښځه

چه هیڅکله د میراث څخه نه محرومېږي .

او بله ډله ئې په یوه حال کې میراث اخلي . او په بل حالت

کې میراث څخه محروم شمیرل کېږي . او دا پر دوو اصولو

باندې بناء دي :

اول اصل :- کلي قاعده داده ، د هر چا نسبت چه مري ته د کوم

شخص په واسطه کېږي د نوموړي شخص د موجودیت په صورت

کې میراث نه وړي . لکه پلار او نیکه چه د نیکه نسبت مري ته

د پلار په واسطه کېږي . نوچه پلار موجود وي نیکه محرومېږي

مگر اخیا فی خویندې او وروڼه د دې کلي قاعدې ځنې مستثنی

دي . ځکه دوی د مور د موجودیت سره سره هم میراث وړي .

دوهم اصل :- هغه شخص چه مري ته په مرتبه او درجه

کښې قریب وي میراث اخلي او وروستي ته میراث نه ورکول
 کيږي . لکه د عصبانو په بحث کښې چه ذکر شو . سره ددې چه
 دا اصل د عصبانو پورې خاص نه دی . بلکه پر ټولو وارثانو تطبیق^ي
 کوم وارث چه پخپله له میراث نه محروم وي د عامو اصحابو په
 نزد د بل لپاره د میراث مانع نه شي گرځیدلی ، نه په حجب نقصان
 اونه په حجب حرمان سره .

مگر د ابن مسعود رضی الله عنه په نزد د حجب نقصان موجب
 گرځیدلی شي نه د حجب حرمان . د مثال په توګه که یو سړی مړ شي
 او په وارثانو کښې کافریا قاتل موجود وي . نو کافر او قاتل چه
 په خپله د کفر او قتل په سبب د میراث نه محروم دی . د جمهورو
 اصحابو په نزد د بل وارث لپاره په حجب حرمان او حجب نقصان د
 میراث مانع نه دي . او که کوم وارث د بل چا په واسطه له میراث نه
 په حجب حرمان سره د میراث مانع شوی وي ، هغه په انقاسره^ق خا واقع کید^ي
 شي ، لکه د مړي دوه وروڼه چه پلار یې هم موجود وي . نو وروڼه د پلار د
 موجودیت په صورت کښې د میراث مستحق نه دي بلکه محجوب
 په حجب حرمان سره دی . مگر د مور برخه له دریمې نه شپږمې
 ته را ښکته کوي لکه د مور په احوالو کښې چه بیان شو .

د سهامو (برخو) مخرونه

د برخو او د برخو خاوندانو په بحث کښې ذکر شوچه ټولې
ذکر شوې برخې د خدای (ج)، په کتاب کښې شپړ دي چه بیا په
دوه نوعه ویشل شوي دي. یو ډول نصف، ربع او ثمن دی.
دوهمه نوعه ثلثان، ثلث او سدس دی.

کله چه د ذکر شوو برخونه یوه برخه ځانته موجوده شي، نو
مخرج یې هغه عدد دی چه ټولو یا ځینې حروفو کښې ورسره هم
جنس وي په غیر د نصف نه ځکه د نصف مخرج اثنان (۲)، دی.
نوپه دې اساس د ربعي مخرج اربعه (۴)، او د ثمن مخرج ثمانیه
(۸)، دی. د ثلث ثلاثه (۳)، همدارنگه د ثلثان مخرج هم ثلاثه
(۳)، او د سدس سته (۶)، دی.

او که په مسئله کښې د یوې نوعې د سهامو څخه دوه یا درې
برخې موجودې شي نو هر عدد چه د جزء د پاره مخرج وي هغه
عدد د هغه جزء د ضعف (دوچند)، او د ضعف د ضعف لپاره هم
مخرج وي.

د مثال په ډول په اوله نوعه کښې چه نصف، ربع او ثمن
دی. ثمن د ربعي جزء دی. کوم عدد چه د ثمن د پاره مخرج

وي، يعني (۱)، پس دا اته (۱)، عدد مخرج د ثمن دضعف (۱/۲)،
او دضعف ضعف (۱/۲)، د پاره هم دی.

او همدارنگه په دوهمه نوعه کښې د سدس مخرج (۶)، دی
نوهمداد عدد د ثلث او ثلثان لپاره هم مخرج دی. او که دلمرې
نوعې نصف د دوهمې ټولې نوعې او یا یوې برخې سره په مسئله
کښې راشي نو مخرج ئې شپږ دی (مسئله د شپږو)، نه کیږي.

لکه $\frac{6}{\text{زوج نصف}}$ $\frac{\text{ام ثلث}}{\text{أخ لأم}}$ د زوج لپاره نصف د

ام لپاره ثلث او داخ لأم لپاره سدس دی چه اصل مسئله د
شپږو نه کیږي.

او که دلمرې نوعې نه رابعه د ټولې دوهمې او یا ئې د حینو
برخو سره راشي د مسئلې مخرج (۱۲)، کیږي لکه په دې مسئله

کښې: $\frac{12}{\text{زوج ربع}}$ $\frac{\text{أختین لأم}}{\text{اختلام (اخت لأم)}}$ $\frac{\text{ثلثان سدس}}{\text{ربع}}$

او که داوړې نوعې ثمن د ټولې دوهمې نوعې او یا ئې د حینو
برخو سره په مسئله کښې راشي د مسئلې مخرج د (۲۴)، څخه کیږي
لکه په دې مسئله کښې:

زوجہ	بناتان	ام
ثمن	ثلثان	سدس

چه دلمړۍ نوعی ثمن د دوهمې نوعی د ثلثانو او سدس سره کډ شوی. نو د مسئلې مخرج (۲۴)، کيږي. د ذکر شوي بيان څخه څرګندېږي چه د ميراث د مسئلې مخرج به دلاندې مخرجو څخه خالي نه وي.

(۲-۳-۴-۶-۱-۱۲-۲۴) پس د ميراث د مسئلو د پاره

مخرجونه (۷)، او تعين شوي سهام شپږ دي.

تمرین

- ۱- سوال: د حجب لغوي او اصطلاحی معنی ذکر کړئ.
- ۲- سوال: د حجب اقسام بیان کړئ.
- ۳- سوال: د ذوی الفروضو ټولې تعین شوې برخې خودي؟
- ۴- سوال: نصف د لمړۍ نوعی نه چه د ټولی دوهمی نوعی یا حیڼو برخو سره کله شي مسئله د څو نه کیږي؟
- ۵- سوال: ربع چه په مسئله کښې د ثلث او سدس سره یوځای شي مسئله د څو نه کیږي؟
- ۶- سوال: ثمن چه د دوهمې نوعی سره یوځای شي د مثال په ترڅ کښې مسئله توضیح کړئ.
- ۷- سوال: د میراث د مسئلو د پاره ټول مخرجونه خودي؟

عول

عول په لغت کښې میلان او ظلم ته وایي او د غلبې په معنی هم استعمالیږي. او په اصطلاح کښې عول عبارت دی له دیننه چه د سهامو اندازه د مخرج په پرتله زیاته شي. یعنی کله چه د مسئلې مخرج معلوم او د وارثانو سهام د مخرج د مسئلې نه خارج کړي شي او ټول سره جمع شي د سهامو مجموعه د مسئلې د مخرج نه تجاوز وکړي نو دې حالت ته په میراث کښې عول وایي. د لمړي حل لپاره حضرت عمر رضی الله عنه په عول باندې حکم کړی دی. ځکه دده په زمانه کښې داسې مسئله پېښه شوه.

مسئله ۶ عول یې اتو (۸) ته

زوج	۴	اغتلاب
۳	۲	۳

نو حضرت عمر رضی الله عنه د نورو صحابه کرامو سره چه حضرت عثمان (رض)، حضرت علی (رض)، حضرت عباس او حضرت ابن مسعود د هغې جملې څخه دی مشور وکړي. حضرت عباس رضي الله عنه عول ته اشاره وکړه او نور وټولو یې تائید وکړ او هیچا مخالفت ونه کړ.

په پورته مسئله کښې نصف د لمړي نوعی څخه د ثلث د دویمي

ته ورکول کیري :

۱- د فرض خاوندان «اصحاب الفرائض» : اصحاب الفرائض

هغه کسان دي چه تا کلي برخي ولري .

۲- نسبي عصبه : نسبي عصبه هغه څه اخلي چه د فرض

د خاوندانو څخه پاتي شوی وي .

۳- سببي عصبه : کله چه نسبي عصبه نه وي د دوی

برخي سببي عصبه و ته رسيږي . سببي عصبه د هغه مرئي

بادار دی چه دی ئي ازاد کړی وي او يا ئي ځيني وارثان .

۴- رد په خاوندانو د فرض باندې : يعنې کله چه نسبي

اوسببي عصبه د واپره نوي پاتي شوي مال بيرته د فرض په

خاوندانو باندې د دوی د اسهامو په تناسب سره ويشل کيږي ،

نه د اشخاصو په تناسب سره .

۵- ذوی الأرحام : د پورتنیو مستحقينو د نشتوالي په

صورت کښې د متوفی مال د ده ذوی الأرحامو ته ورکول

کيږي .

۶- مولی المولاة : که ذوی الأرحام هم نه وي . نو بيا

مولی المولاة ته بايد ورکړي شي . مولی المولاة هغه څوک دي

نوعی سره کډ شوی نوځکه مسئله د شپږ و نه کيږي . د شپږو
 نصف (۳)، چه د نړوج لپاره دی ثلث يې دوه دی چه د مور لپاره
 دی او نصف يې (۳)، دی چه د اُخت لُوب لپاره دی او د ټولو
 مجموعه (۳+۲+۳ = ۸)، کيږي. يعنی د سهامو مجموعه اته
 او د مسئلې مخرج شپږ دی . نوځکه مسئله عول کوی د شپږو
 نه اتوته . چه د ميت متروکه به اته برخي شي او په پورته
 ډول به سهام هر وارث ته ورکړ شي .

د مسئلې د مخرجونو په بحث کښې ذکر شو چه ټول مخرجونه
 اوه (۷) دي په ځينې مخرجو کښې عول نه متحقق کيږي چه هغه
 (۲-۳-۴-۸)، څلور مخرجونه دي او په درې مخرجو (۶-۱۲-۲۴)
 کښې عول تلای شي او هغه هم په دې ترتيب . د مسئلې مخرج
 چه شپږ وي تر لسو پورې په جفت او طاق عول کولی شي يعنی
 (۷-۸-۹-۱۰) ته عول کولی شي .

مسئله ۶ عول ۷

نړوج	اُختين لوب
۳	۴

مسئله ۶ عول ۹

نړوج	اُختين لُوب وام	اُختين لُوم
۳	۴	۲

مسئله ۶ عول ۸

نروچ	اڅتين لؤب	اڅت لؤم
۳	۴	۱

مسئله ۶ عول ۱۰

نروچ	اڅتين لؤب	اڅتين لؤم	ام
۳	۴	۲	۱

اوکه د مسئلې مخرج (۱۲)، وي نو تر (۱۷)، پورې عول کولی شي صرف په طاق عددونو کېنې ۱۰ او جفت عددو ته دلته عول نه راځي يعنې د (۱۲)، نه عول (۱۳-۱۵-۱۷)، ته کيدلی شي او بس. لکه په لاندې مثالونو کېنې:

مسئله ۱۲ عول ۱۳ ته

نروجه	اڅتين لؤب وام	اڅت لؤم
۳	۸	۲

مسئله ۱۲ عول ۱۵ ته

اڅتين لؤب	نروجه	اڅتين لؤم
۸	۳	۴

مسئله ۱۲ عول ۱۷ ته

۳ نروجات	اڅتين لؤب	۳ اخوات لؤم	ام
۳	۸	۴	۲

او که د مسئلې مخرج (۲۴)، وي نو په مخرج کېنې يو عول راتلای شي او هغه (۲۷)، ته لکه د منيرې په مسئله کېنې:

مسئله ۲۴ عول ئې كېرى ۲۷ ته

زوجه	بنات	اب	ام
۳	۱۶	۴	۴

د حجب په بحث كېنې ذكر شوى دى چه د ابن مسعود^{رض} په نزد د محروم په نسبت حجب نقصان راځي نو دهغه په نزد لاندې مسئله ۳۱، ته عول كوي:

مسئله ۲۴ عول ۳۱ ته د ابن مسعود^{رض} په نزد

۲ زوجات	اختين لؤب	ام	اختين لؤم	ابن كافر
۳	۱۶	۴	۸	محروم

ځكه چه زوجاتو ته ثمن وركول كېږي نو مسئله د ۲۴ نه او عول كوي (۳۱)، ته.

لكن زمونږ په نزد د محروم ابن په سبب هيڅ حجب نه واقع كېږي نه حرمان او نه نقصان نو په پورته مسئله كېنې زمونږ په نزد زوجاتو ته ربع وركول كېږي، مسئله د ۱۲ نه او عول كوي ۱۷ ته.

مسئله ۱۲ عول ئى و كېرى ۱۷ ته

۲ زوجات	اختين لؤب	ام	اختين لؤم	ابن كافر محروم
۳	۸	۲	۴	

تمرین

- ۱- سوال: دعول لغوي ۱ و اصطلاحی معنی واضح کری.
- ۲- سوال: لمړی حکم په عول چا کری مسئله تشریح کری؟
- ۳- سوال: په کومو مخرجو کبني چه عول نه راځي وي ليکي؟
- ۴- سوال: په څو مخرجو کبني عول را تلای شي ذکرېي کری؟
- ۵- سوال: که د مسئلې مخرج (۱۲) وي کومو عددو ته عول کولی شي؟
- ۶- سوال: د (۲۴) مخرج کومو عددو ته عول کوي؟
- ۷- سوال: د مسئله حل کری.

۲ نروچي ۲ بنات ۱ اب ۱ م

د عددونو ترمنځ تماثل، تداخل، توافق

:- او تباثن پيژندل :-

په ځينې مسائلو كښې داسې پيښيرې چې يوه يا څو ډلو باندې
برخې پورې نه تقسيميزې بلكه كسري وي. د دې د پارېچه هرجا
ته پورې پوره برخې ورسيزې او كسر پيدا نه شي نو تصحيح ته
ضرورت محسوسيزې او تصحيح د عددونو په تماثل، تداخل،
توافق او تباثن باندې بناء كېږي. نوځكه د تصحيح نه هر ومې د
دوى پيژندل ضرور دي.

تماثل: د هغو دوو يا زياتو عددو ترمنځ نسبت ته ويل
كېږي چې هغه عددونه سره مساوي وي لكه پنځه پنځه يا درې
درې او داسې نور.

تداخل: د اعدادو ترمنځ داسې نسبت ته وايي چې يو په بل
كښې داخل وي لكه ۲ او ۴، ۵ او ۱۵ او داسې نور. او
داسې هم ويلای شو چې كوم عددونه چې يو پر بل پورې تقسيم شي،
لكه ۷ او ۲۱ او نور.

توافق: د عددونو ترمنځ داسې نسبت ته وايي چې كه يو
عدد بل عدد ته متوجه كړى شي هغه نه محوه كوي. لکن

دریم عدد هغه دواړه محوه کوي لکه ۸ - ۱۰ - ۲۰ . اته چه شلو ته متوجه شي په دوه کرته ۱۶ جدا کيږي او څلور باقي پاته کيږي . نو څلور چه اته ته متوجه کړو ، په دوه کرته ئې تماموي . نو اته او شل سره توافق بالربع لري . ځکه هغه عدد چه دادوا محوه کوي (۴ ، ۸) دی .

تباثن : د دوو عددونو ترمنځ هغه نسبت ته وايي چه يوبل نه محوه کوي او دریم عدد ئې هم نه شي محوه کولی لکه ۹ او ۲ چه د دوی ترمنځ تباثن موجود دی .

د دوو عددونو ترمنځ د توافق او تباثن د پيژندلو طريقه :

د لوی عدد نه به د واړه عدد په اندازه کم کړي شي ، تر هغه پورې چه د واړه عدد څخه لږ پاتې شي . بيا به دا پاتې لږ عدد هغه وړوکی عدد ته متوجه کړو . او د دې لږ پاتې په اندازه به د هغه وړوکی عدد څخه کموو . دا عمل به يوخوا او بل خوا اوږي او لا اوږي . ترڅو چه دا دواړه عددونه متفق شي .

که به يو متفق شونو د دوی ترمنځ نسبت د تباثن دی ، او

وفق ئې په منح کښې نشته. او که په دوو متفق شو، دهغوی
ترمنح توافق بالنصف دی. که په درې متفق شو، توافق بالثلث
او که په څلور و متفق شو توافق بالربع دی تر لسو پورې. د لسو
څخه پورته کښې بیا وائی چه توافق په جزء دهغه عدد کښې
دی. مثلاً په یوولسو کښې توافق په جزء د احد عشر او په
پنځلسو کښې په جزء د خمسة عشر کښې دی او داسی نور.

تمرین

- ۱- سوال : د تماثل تعریف او مثال بیان کړئ .
- ۲- سوال : د تداخل تعریف د مثال په ضمن کښې ولیکئ .
- ۳- سوال : توافق سره د مثال له واضح کړئ .
- ۴- سوال : د تباښ تعریف د یو مثال په ضمن کښې ولیکئ .
- ۵- سوال : د توافق او تباښ د پیژندلو طریقه واضح کړئ او که د دوه عددونو توافق په (۱۱) کښې راشي په کوم نوم یادېږي ؟

تصحیح

تصحیح د صحت نه اخستل شوی او صحت روغوالی ته وائی. چه د مرض او ناروغۍ ضد ده. او د میراث د علم په اصطلاح کښې تصحیح عبارت ده د وړوکی عدد نه د برخو اخستل په داسی شان سره چه په یو د مستحقینو هم کسر واقع نه شي خواه ورته وي که قرض داران.

د مسایلو تصحیح په (۷) اصولو باندې بناء ده. درې اصله یې د برخو او وارثانو ترمنځ - خلور یې د وارثانو د یوې ډلې او بلې پورې تعلق لري.

لمړی هغه درې اصله چه د برخو او وارثانو پورې ارتباط لري :

الف : که د هرې ډلې برخې د هغې ډلې په وارثانو باندې پور تقسیم شي او هیڅ کسر په کښې را نه شي نو اصل مسئله په خپله تصحیح ده او کوم ضرب ته ضرورت نه لري لکه :

مسئله ۶		
ب	ا	بنتین (دوه لوڼې)
۱	۱	۴

څرنگه چه لوڼې دوی دي او برخې خلور، که په دوو تقسیم

شي هري يوي ته پور دوه رسيږي او کسر نه راځي . پلار او مور ته يو يو چه په هغو کښي هم کسر نشته نوځکه خو کوم ضرب ته ضرورت نه شته . يعنى اصل مسئله په خپله تصحيح ده .

ب : چه په يوي ډلي د برخو د ويشلو کسر راشي لکن د برخو او د اشخاصو د شمير تر منځ موافقت وي . نو د شمير وفاق به د هغې ډلي چه برخې پرې پور نه تقسيميزي ، په اصل مسئله او يا عول کښي که مسئله عوليه وي . ضرب شي . د ضرب حاصل د مسئلې تصحيح ده لکه :

اصل مسئله $5 \times 6 = 30$ تصحيح ۳۰ ده

عشر بنات	۵	۱	۵
5×4	5×1		5×1

څلور په لسو پور نه تقسيميزي او نسبت د څلور او لسو تر منځ موافقت بالنصف دی . نو د لسو نيمايي چه پنځه دي بايد په اصل مسئله کښي چه شپږ دي ضرب کړو د ضرب حاصل ۶

(۳۰) کيږي چه همدغه د مسئلې تصحيح ده .

اصل مسئله ۱۲ عول $3 \times 15 = 45$

د عولي مثال :

ست بنات	۳	۱	۲	۶
۸	۲	۲		۳

د خروج ، ا ب او ا م برخو کښي کسر شته ځکه چه يو يودی .

چه اجنبي شخص ورته ويلي وي . چه كله زه مړشوم . خُماميراث به ستاوي .

۷- مقرله بالنسب على الغير : يعنى هغه څوك چه دمتوفى

له خواڼې په نسب على الغير باندې اقرار شوى وي اود هغه غير له خواڼې نسب نه وي ثابت شوى ، او پخوا له دې چه نسب ثابت شي مقروفات شي . نوكه چيرته له ده نه مخكېنې ذكر شوى كسان نه وي ميراث ېې ده ته رسيزي .

۸- موصى له : چه په ټول مال ورته وصيت شوى وي ، او

له پخواني وارثانو څخه يو هم موجود نه وي .

۹- بيت المال : دا وروستى حكمي شخص دى چه د

پورته ذكر شوو حقيقي اشخاصو د نشتوالي په صورت كېنې د متوفى مال ورته سپارل كيزي .

اما (۸) چه د شپږ لورگانو برخه ده پوره نه تقسیمېږي او کسر په یوه ډله کېنې راغی . او د برخو او وارثانو ترمنځ نسبت توافق بالنصف دی . نو نیمایي د شپږو یعنی درې به په عولیه مسئله کېنې ضرب کړو حاصل ضرب (۵۴) د عولیه مسئلې تصحیح ده چه له تصحیح شوي عدد نه زوچ ته (۹) اب ته (۶) ام ته (۶) او شپږو لورگانو ته (۲۴) او هرې لور ته (۴) برخې رسیږي .

ج : چه د سهامو او رؤسو (د طائفو شمیر) ترمنځ موافقت نه بلکه مابینت وي نو د هغې طائفې چه برخې پرې پوره نه تقسیمېږي ټوله شمیره په اصل مسئله کېنې که اصلیه وي او په عول کېنې که عولیه وي ضرب کوو د ضرب حاصل د مسئلې تصحیح ده .

د اصلی مسئلې د تصحیح مثال :

اصل مسئله $300 = 5 \times 6$

خمیس بنات	اب	ما
$\frac{4}{20} \leftarrow$ هرې لور ته ۴	$\frac{1}{5}$	$\frac{1}{5}$

اصل مسئله د شپږو نه . د پلار او مور یوه یوه برخه او د پنځو لورگانو څلور برخې څرنگه چه څلور پر پنځو پوره نه تقسیمېږي او نسبت د څلور او پنځو ترمنځ تباين دی . نو ټول شمیر د هغې طائفې چه برخې پرې پوره نه تقسیمېږي پنځه دی په اصل

مسئله کښې چه شپږ دي ضرب کو و د ضرب حاصل (۳۰)، د مسئلې
تصحیح ده.

د عولی مسئلې د تصحیح مثال :

مسئله ۶ عول $7 \times 5 = 35$ تصحیح

نروچ	خمس اخوات لأب وأم
۳ ۱۵	۴ ۲۰ ← هری خور ته څلور

اصل مسئله د شپږ و نیمایي درې د میره لپاره او ثلثان (۴)،
د پنځه خویندو لپاره دی چه $7 = 4 + 3$ کیري یعنی مسئلې د
شپږ و نه ۷ ته عول وکړ. اوله هغه ځایه چه څلور برخی په پنځو
خویندو پوره نه تقسیمیري او نسبت د څلور او پنځو ترمنځ
تباثن دی. نو پنځه په عولیه مسئله کښې چه (۷)، دی ضربو چه
حاصل ضرب (۳۵)، د مسئلې تصحیح ده.

د تصحیح هغه څلور اصول چه د وارثانو د یوې او بلې
ډلې ترمنځ پورې اړه لري دا دي :

لمړی اصل چه د اصلی مسئلې برخی پردوو طائفو او یا زياتو
باندې پوره تقسیم نه شي. مگر د نوموړو طائفو ترمنځ تماثل
(مساوات)، وي نو په دې صورت کښې حکم دا دی چه د یوې
طائفي شمیر به په اصل مسئله کښې ضرب کړو، د ضرب حاصل د

مسئله تصحيح وه . لكه په دې مثال كښې :

$$\text{اصل مسئله } 18 = 3 \times 6$$

۳ لونی	۳ جدی	۳ ترونه
۴	۱	۱
۳	۳	۳

اصل مسئله د شپږ و وه . چه ثلثان درې لونیو ته ورکول کیږي
 چه په دوی باندې پور نه تقسیمېږي . د جدو د پار سدس د شپږ و
 (۱) هم پردوی باندې پور نه تقسیمېږي او په درې ترونو (۱)
 هم پور قابل د تقسیم نه دی . نو لکه څرنګه چه کور و په مسئله
 کښې په درې واړو طائفو باندې برخې پور نه تقسیمېږي . او د
 درې واړو طائفو شمیر درې درې دی چه یو تر بله سره مساوي
 دي . پس یو د دې درې واړو نه چه درې دي په اصل مسئله کې
 چه شپږ دي ضربوو ، د ضرب حاصل (۱۸) د ټولې مسئله تصحیح ده .

دوهم اصل : چه د ځینو طائفو شمیر د ځینو نورو په شمیر
 کښې شامل وي یعنی د ځینو طائفو شمیر دومره زیات وي چه د
 ځینو نورو طائفو په شمیر پور تقسیم شي . په دې صورت کښې
 حکم دادی : چه د هرې طائفې شمیر چه زیات وي هغه به په اصل

مسئله کښې ضرب کړو لکه په لاندې مثال کښې :

$$\text{اصل مسئله } 144 = 12 \times 12$$

۴ بنی	۳ جدی	۱۲ ترونه
۳	۲	۶

د څلور بنځو درې برخې دي چه د درې اوڅلور و ترمنځ
 تباڼ دی. د درې جدو لپاره دوه برخې دي چه پرې پوره نه
 تقسیمېږي او د درې او دوو ترمنځ نسبت تباڼ دی او د (۱۲)،
 ترونو او ه برخې دي چه هغه هم پوره نه تقسیمېږي. او د (۱۲)،
 او (۷)، ترمنځ نسبت هم تباڼ دی.

د طا ئفو شمیر چه برخې پرې پوره نه تقسیمېږي، (۴ - ۳ - ۱۲)
 دي چه په ټولو کښې (۱۲)، لوی عدد دی. ۴ او ۳ په دولسو
 کښې داخل دي نو (۱۲)، به په اصل مسئله کښې چه (۱۲)، دی ضرب
 کړو، د ضرب حاصل (۱۴۴)، د مسئلې تصحیح ده.

د ریم اصل: چه ځینې عددونه د ځینو نورو عددونو سره
 موافق وي، نو حکم په دې صورت کښې دادی چه وفق دیو د
 اعدادو به ضرب کړی شي په ټول دوهم عدد کښې، بیا به ټول
 ما حاصل ضرب کړي په وفق د ریم عدد کښې، په همدې ترتیب په
 څلورم او پنځم او نورو کښې. بیا به هغه مبلغ ضرب کړی شي په

اصل مسئله کښې. که په دې لاندې مثال کښې:

$$\text{اصل مسئله } ۲۴ \times ۱۸۰ = ۴۳۲۰$$

۴ نروچي	۱۱ لوني	۱۵ جدي	۶ ترونه
۳	۱۶	۴	۱

د زوځو لپاره درې چه په څلورو پوره نه تقسیم کړي او د
 درې او څلورو نسبت تباښ دی نو د عمل لپاره به (۴)، وساتل
 شي . د (۱۸)، لوڼو لپاره (۱۶)، برخې دي او (۱۶)، پر (۱۸)، پوره نه
 تقسیم کړي . مگر د (۱۶)، او (۱۸)، ترمنځ موافقت بالنصف دی .
 لوڼې (۱۸)، نیمایي (۹)، دي نو (۹)، د تصحیح د عملې لپاره ونیول شو .
 همدارنگه د (۱۵)، جدو لپاره څلور برخې دي چه څلور په (۱۵)، پوره
 نه تقسیم کړي . د (۴)، او (۱۵)، ترمنځ تباښ دی . ټول (۱۵)، د عملې
 لپاره وساتل شو . د شپږو ترونو لپاره یوه برخه ده او هغه هم په
 شپږو پوره نه تقسیم کړي . نسبت دیو او شپږو ترمنځ تباښ دی .
 ټول شپږ د عملې لپاره وساتل شو او نتیجه کښې (۴ - ۹ - ۱۵) -
 او (۶)، د تصحیح د عملې د پاره وټاکل شو .
 د (۶)، او (۱۵)، ترمنځ موافقت بالثلث دی . ثلث د شپږو (۲)،
 چه په ۱۵ کښې ضرب شي ، $۱۵ \times ۲ = ۳۰$ کړي . د (۳۰)، او (۹)،
 ترمنځ موافقت بالثلث دی . نوځکه د (۹)، ثلث ۳ چه په (۳۰)، کښې
 ضرب شي . ($۳۰ \times ۳ = ۹۰$) کړي . د (۹۰)، او (۴)، ترمنځ موافقت
 بالنصف دی . نصف د (۴)، دوه چه په (۹۰)، کښې ضرب شي ، نو
 $۹۰ \times ۲ = ۱۸۰$ کړي نو (۱۸۰)، به په اصل مسئله کښې چه (۲۴)، ده

ضرب کړو $180 \times 24 = 4320$ کيږي چه دا د مسئلې تصحيح ده.

۴- اصل: که عددونه په خپل منځ کښې تباڼ ولري نو حکم په دې صورت کښې دادی چه یو د عددونو به ضرب کړي شي په ټول دوهم عدد کښې، بیا به حاصل ضرب په دریم عدد کښې ضرب کړي شي، او ورپسې حاصل ضرب په څلورم عدد کښې او په پای کښې به هغه په اصل مسئله کښې ضرب کړي شي. لکه په لاندې مثال کې:

اصل مسئله $24 \times 310 = 5040$ تصحيح د مسئلې کيږي.

۳ جدې	۲ بنځي	۱۰ لونی	۷ ترونه
۴	۳	۱۶	۱

اصل مسئله ۲۴ کيږي د دوو بنځو لپاره (۳)، چه په دوو پوره نه تقسیميږي نو دوه د تصحيح د عمليې لپاره وټاکل شو. ځکه چه د دوو او دريو ترمنځ تباڼ دی.

د دوه جدو لپاره څلور، برخی دي چه (۴)، پر (۳)، پوره نه تقسیميږي او د درې او څلورو ترمنځ تباڼ دی. نو ځکه (۳)، د تصحيح د عمليې لپاره وټاکل شوه.

د لس لوڼو د پاره ۱۶ برخی دي چه ۱۶ پر لسو هم پوره نه تقسیميږي. لکن د ۱۶ او لسو ترمنځ توافق بالنصف دی. نو بیا د لسو یعنی پنځه د عمليې د پاره وټاکل شوه.

د اوو ترونو يو سهم دی چه د ا هم په (۷)، پوره نه تقسیمېږي.

اونسبت د ۱۰، او (۷)، ترمنځ تباثن دی نو د "اوو" عدد د عمليې د پاره وساتل شو.

هغه عددونه چه د عمليې د پاره ساتل شوي دي: ۳-۲-۵

او ۷ چه ټول سره متباثن دی. چه بايد د قاعدې له مخې ټول

يو په بل کښې سره ضرب شي او بيا يې حاصل ضرب په اصل مسئله

کښې ضرب شي. $۳۰ = ۵ \times ۶$ بيا $۲۱۰ = ۷ \times ۳۰$ د ضرب حاصل

شو نو دا چه بيا په اصل مسئله کښې ضرب شي. $۵۰۴۰ = ۲۴ \times ۲۱۰$

چالره چه کوم سهم وي هغه به ضرب کړي شي په مضروب

د مسئله کښې، د ضرب حاصل د هغه د پاره سهم دی د تصحيح د

مسئلي نه.

د جدو د پاره (۴)، چه په (۲۱۰)، کښې ضرب شي (۱۴۰)، کيږي.

او دا د جدو برخه ده چه د هرې يوې برخه (۲۱۰)، کيږي. د

دوو ښځو سهم د اصل مسئلې نه چه په (۲۱۰)، کښې ضرب شي،

(۶۳۰)، کيږي چه د هرې يوې ښځې برخه بيا (۳۱۵)، کيږي. د لسو

لوڼو د پاره د اصل مسئلې نه (۱۶)، په (۲۱۰)، کښې ضربوو (۳۳۶۰)

د ټولو برخه کيږي او هرې يوې ته (۳۳۶)، ښيږي. او دا اوو

ترونو برخه د اصل مسئلې نه یوه وه. یوچه په (۲۱۰) کښې ضرب شي نو (۲۱۰) کښې او د هر یو برخه (۳۰) کښې او ټولې برخې (۵۰۴۰) کښې چه د مسئلې تصحیح ده.

♦ د تصحیح نه د هرې طایفې او همدارنگه د طائفې د هرفرد

د برخې د پېژندلو طریقه ♦

کله چه د مسئلې په پورته ډول تصحیح وشي او وغواړوچه د هرې ډلې برخې د تصحیح د مسئلې نه معلومی شي باید دا لاندې عملیه اجرا کړو:

د اصل مسئلې نه د طائفې برخه چه د مسئلې په مضروب کښې ضرب شي د ضرب حاصل د تصحیح د مسئلې نه د هماغې طائفې برخه تشکیلوي. او که وغواړوچه د هغې طائفې د هرفرد برخه معلومه شي نو کومه برخه چه د تصحیح نه ورته رسیدلي وي د هغې طائفې د افرادو په شمیرې تقسیموو. خارج قسمت د تصحیح د مسئلې نه د نوموړې طائفې د هرفرد برخه په کوته کوي

مثلاً په دې مسئله کښې: اصل مسئله $1440 = 70 \times 24$

۵ ترونه	۴ لونی	۳ جدې	۴ زوجې
۱	۱۶	۴	۳
۶. د طائفې برخه	۹۶. د طائفې برخه	۲۴. د طائفې برخه	۱۸۰. د طائفې برخه
۱۲ د هرفرد برخه	۲۴۰ د هرفرد برخه	۸۰ د هرفرد برخه	۴۵ د هرفرد برخه

په دې مسئله کېنې ښخو، جدو او ترونو باندې برخې پوره تقسميزي او د څلور لورگانو لپاره (۱۶)، برخې په څلور وپوره تقسميزي دابه پريږدو. د نورو طائفو او برخو ترمنځ نسبت تباڼ دی نو د عمليې داچرا لپاره ۴ - ۳ - ۵ = ۶۰ په کار اچوو. د دې عددو ترمنځ تباڼ دی. يو په بل کېنې په دې ترتيب سره ضربوو. $۴ \times ۳ \times ۵ = ۶۰$ - بيا (۶۰) په اصل مسئله کېنې چه (۲۴)، ده ضربوو (۱۴۴۰)، په لاس راځي چه دا د مسئلې تصحيح ده.

اوس کور وچه د ښخو دپاره د اصل مسئلې نه درې برخې دي، درې به په مضروب د مسئله کېنې چه (۶۰)، دي ضرب کړو حاصل ضرب چه (۱۸۰)، دی د تصحيح نه د څلور و ښخو برخه ده نو اوس به (۱۸۰)، په څلور و تقسيم کړو هرې يوې ته (۴۵)، رسېږي چه دا د يوې ښخې برخه ده د تصحيح د مسئلې نه. په همدې ترتيب د جدو، لورگانو او ترونو برخې هم د تصحيح د مسئلې نه معلومېدې شي.

تمرین

- ۱- سوال: د تصحیح لغوي او اصطلاحي معنی بیان کړئ .
- ۲- سوال: که د هرې طائفې برخې په وارتانو پوره تقسیم شي د تصحیح صورت څرنگه دی واضح یی کړئ ؟
- ۳- سوال: که د یوې ډلې په وارتانو د برخو ویشل کسري شي او د برخو او وارتانو د شمیر ترمنځ موافقت وي د مسئلې تصحیح به څرنگه جوړه شي د یو مثال په ضمن کې واضح کړئ ؟
- ۴- سوال: که په دوه یا زیاتو ډلو برخې پرې پوره نه تقسیم شي او د هغو طائفو شمیرچه برخې پرې پوره نه تقسیم یي . د شمیر ترمنځ نسبت مماثلت وي د مسئلې تصحیح به څرنگه جوړه شي ؟

- ۵ سوال: که په دوه یا زیاتو ډلو برخې پوره تقسیم نه شي لکن د هغو طائفو شمیرچه برخې پرې پوره نه تقسیم یي . ځینې په ځینو نورو کښې داخل وي د مسئلې تصحیح به څه رڼګه جوړه یي ؟

- ۶- سوال: که په دوه یا زیاتو طائفو برخې پوره تقسیم نه شي لکن د هغو طائفوچه برخې پرې پوره نه تقسیم یي د شمیر

تمرین

- ۱- د میراث د علم تعریف واضح او بیان کړئ .
- ۲- د میراث د علم موضوع ولیکئ .
- ۳- د مړي متروکې پورې څو حقونه تعلق نیسي او په څه شکل واضح ئې کړئ ؟
- ۴- کوم حق د تکفین او تجهیز په حق باندې مقدم دی واضح ئې کړئ ؟
- ۵- که چیرې څوک دخپل ټول مال وصیت وکړي او مړ شي په دې باره کښې څه قسم عمل اجراء کړي ؟
- ۶- تکفین او تجهیز څه شي ته وایي او په څه شان اجراء کړي ؟

ترمنع تباين وي . د مسئلي تصحيح به څرنگه جوړ شي د يو

مثال په ضمن کښې ئې واضح کړئ ؟

۷- سوال : د تصحيح نه د هرې طائفې او همدارنگه د هر وارث

د سهم د پيژندلو طريقه څرنگه ده واضح ئې کړئ ؟

د وارثانو ترمنځ د متروکې د تقسیم طریقه

کله چه د مړي متروکه د مړي په وارثانو تقسیموو. نو اول باید د وارثانو د پاره د مسئلې تصحیح وشي او بیا د مسئلې د تصحیح او متروکې ترمنځ نسبت وکتل شي. که چیرې د متروکې او تصحیح ترمنځ نسبت تبائن وه. نو کوم سهم چه د هر وارث لپاره د تصحیح د مسئلې نه رسیږي. هغه به په ټوله متروکه کې ضربوو. او د ضرب حاصل به په تصحیح د مسئلې باندې تقسیموو.

مثلاً :

مسئله ۶		
دوه لونی	ا ب	م
۴ ← دیوی لور برخه	۱	۱

او متروکه (۷) دینار پاتې وه.

دلته اصل مسئله (۶) او متروکه (۷) دینار ده. چه په (۶) پوره نه تقسیمېږي او نسبت د ۶ او ۷ ترمنځ تبائن دی. نو د پلار د پاره د اصل مسئلې نه یوه برخه ده. یو به په (۷) کښې ضرب کړو او حاصل ضرب (۷) به د مسئلې پر تصحیح (۶) تقسیم کړو حاصل تقسیم چه (۱ ۱/۶) کیږي د پلار برخه شوه. او همدارنگه د مور برخه (۱ ۱/۶) دینار کیږي. د هرې یوې لور برخه د اصل مسئلې نه (۲) چه ضرب شي په متروکه (۷) حاصل (۱۴) چه

په شپږ و تقسيم شي هري يوي ته $(\frac{1}{2})$ د ينار سيري .
اوکه د مسئلې د تصحيح او متروکې ترمنځ نسبت توافق وي
نو بايد د هر وارث برخه د متروکې په وفق کښې ضرب ، او د
تصحيح پر وفق باندې تقسيم شي حاصل تقسيم د هر وارث برخه
تشکيلوي .

مثلاً : $\frac{\text{مسئله ۶}}{\text{او متروکه ۸، دینار ۵۰}}$

اب	ام	بنان (دوه لونی)
۱	۱	۴

دلته کور وچه د ۶، او ۸، ترمنځ موافقت بالنصف دی نو
د هر وارث سهم بايد د متروکې په نيمايي کښې ضرب شي او بيا
حاصل ضرب د تصحيح په نيمايي تقسيم شي .

د پلار د پاره د اصل مسئلې نه يو . او نيمايي د متروکې (۴)،
دي . $۱ \times ۴ = ۴$ کيږي او کله چه د مسئلې په نيمايي (۳)، تقسيم
شي ، $(\frac{1}{3})$ کيږي . همدارنگه دمور برخه $(\frac{1}{3})$ د ينار ۵۰ ده .
د يوې لور برخه چه د مسئلې نه دوه برخې دي هم د متروکې
په نيمايي (۴)، کښې ضربيږي . $۲ \times ۴ = ۸$ کيږي . چه کله د تصحيح
په نيمايي (۳)، باندې تقسيم شي ، خارج قسمت $(\frac{8}{3})$ کيږي
چه د هرې لور برخه تشکيلوي .

تخارج

تخارج د خروج څخه اخستل شوی دی. او د میراث د علم په اصطلاح کېنې تخارج عبارت دی د وارثانو ترمنځ د صلحې نه په دې باندې چه کوم وارث د وارثانو د ډلې نه د یومعین شي په اخستلو سره ځان د منځه و باسي چه دا کار روا دی په دې شرط چه ټول وارثان پرې راضي شي. نو که کوم وارث په یو شي د متروکې څخه د نورو وارثانو سره صلحه وکړي دهغه وارث برخه به د تصحیح د مسئلې نه طرح او باقي متروکه به په پاتې سهامو تقسیم شي. لکه چه زوج د متروکې د مال نه په یوه شي صلح وکړي لکه په

دې مسئله کېنې: اصل مسئله د زوج سره ۶

زوج	۴۱	عم (تره)
۳	۲	۱

کله چه زوج په یوه شي سره صلحه وکړي نو د متروکې نه هغه شی غورځول کېږي او باقي متروکه په پاتې سهامو چه د مور برخه (۲)، او د تره برخه (یوه)، ټولې درې برخې وی تقسیم کړي، دوه برخې د مور او یوه برخه د تره کېږي.

او یا په دې مسئله کېنې: مسئله ۴ × ۸ = ۳۲

زوجه	۴	د هر څو برخه ۲،
۱	۷	
۴	۲۸	

که یوځوی په یو شي صلح وکړي او د منځه وونړي نود درې
 ځامنو او ښځې برخه چه ټول (۲۵) برخې پاتی کیږي. نود یوځوی
 برخه (۷) د ۵ او کله چه (۷) د (۳۲) نه کم شي (۲۵) پاتی کیږي.
 نو باقي متروکه به په (۲۵) برخو تقسیم شي. څلور برخې به ښځې
 ته او (۲۱) برخې درې ځامنو ته چه د هر یوځوی د پاره (۷) رسیږي
 ورکړه شي.

تقرین

۱- سوال: متروکہ پہ وارثانوں باندی خرنکہ ویشل کیہی طریقہ ہے
واضح کریں؟

۲- سوال: که یوسری مرشي او ورته
 اب م بنتان (۲ لورکافي)
 اومتروکه (۸) دینار وي دهر وارث برخه څو کيږي ؟

۳۔ سوال : تخارج خہ تہ وائی بیان ئی کړئ ؟

۴- سوال: که یو شخص مړ شي اوله ده نه

زوج عم ام

پاتې شي او نړوج يوشی د متروکې نه واخلي او په میراث کښې
د خپلې برخې نه تیر شي او عم او امې هم ورسره ومني نو
پاتې متروکه به څنکه تقسیم شي ؟

رد

رد په لغت کښې رجوع او بیرته گرځولوته وایي او په اصطلاح

کښې عبارت دی د عصبه و د نشتوالي په صورت کښې نسبي ذو
الفروضوته د متروکې د پاتې برخې گرځول د هغوی د برخوپه انداز
د عول بالعکس په رد سره د ذوالفروضو برخې نریاتیري او
اصل مسئله کمیري. حال داچه په عول کښې اصل مسئله نریاتیري
اود ذوالفروضو برخې کمیري.

د رد مسایل په څلور ډوله دي او داځکه هغه اشخاص چه رد
پرې کیري، یا به یو صنف وي یا به نریات.

په لمړي صورت کښې که ورسره هغه ذوالفروض چه رد
پرې نه کیري موجود نه وه دا اول قسم دی او که ورسره
موجود وه هغه دوهم قسم دی.

په دوهم صورت کښې که په مسئله کښې دوه یا نریات داسې
صنفونه راشي چه رد پرې کیري. نوکه هغه ذوی الفروض چه
رد پرې نه کیري ورسره نه وي. هغه دریم قسم او که ورسره
وي څلورم قسم دی.

د اول قسم عملیه: په دې قسم کښې یو صنف هغه

ذوی الفروض موجود دی چه رد پرې کيږي بې وجود دهغو
 ذوی الفروضو نه چه رد پرې نه کيږي نوعملیه داسې ده چه
 مسئله د نوموړي صنف د شمیر په اندازه کړخول کيږي د مثال
 په ډول د دوو نه که درې وي له دریو نه. او په همدې ترتیب
 سره تر اخره پورې لکه اصل مسئله ۳ د ۲ ځکه چه دلونو
 دوه لونی
 برخی ثلثان یعنی دوه دي. او دلونو شمیر هم دوه دی.
 او که اصل مسئله له درې رد ۲، ۱، ۰ او تصحیح له ۵ نه څرنگه
 پنځه لونی
 چه دلونو شمیر پنځه دی نومال به پنځه برخی شي او هره لور
 به یوه برخه واخلي.

دوهم قسم عملیه: په دې قسم کښې د ذوالفروضو
 یو صنف پاتې دی مګر ور سره داسې ذوالفروض شته چه رد
 پرې نه کيږي. په دې صورت کښې باید د هغه فرض خاوند ته
 چه رد پرې نه کيږي. د هغه د فرض د اقل مخرج نه د هغه
 برخه ورکړو. او که د رد په خاوندانو پوره تقسیم شي ضرب
 ته حاجت نشته لکه: مسئله له ۴

زوج	درې لورګانې
۱	۳

زوج ته ربع کيږي. د ربعي مخرج څلور یوه برخه د زوج

پاتې درې برخې په درې لورگانو پوره تقسیمېږي نوځکه عملیه هم دله ختمېږي او ضرب ته ضرورت نشته. او که پاتې برخې پرې پوره نه تقسیمېږي نو د طائفې د شمیر وفق به په مخرج د فرض د هغه چاچه رد پرې نه کېږي ضرب شي. دا که چیرې د طائفې د شمیر او پاتې برخو ترمنځ توافق وي لکه:

اصل مسئله ۱۲ رد $۲ \times ۴ = ۸$ ت

نوع	۶
۲-۱	

اصل مسئله د ۱۲ نه ۴، ته رد شوه چه د خروج د فرض اقل مخرج دی کوم چه رد پرې نشته نو یو به خروج ته ورکول شي (۳)، باقي پاتې کېږي او (۳)، پر (۶)، لورگانو پوره نه تقسیمېږي اگر چه (۳)، په (۶)، کېږي داخل دی لکن د دې طرفه اعتبار نه لري. ځکه چه درې تقسیموو په شپږو موافقت بالثلث دی ثلث د (۶)، دوه چه په څلورو کېږي ضرب شي مساوي (۸)، کېږي. دوه د خروج او شپږ د شپږو لورگانو لپاره چه هرې یوې ته یوه یوه برخه رسیږي.

او که د پاتې برخو شمیر د طائفې د شمیر سره تباثن وي نو د طائفې ټول شمیر به په مخرج د فرض د هغه چا کېږي ضرب شي

چه رد پرې نه کيږي لکه: اصل مسئله ۱۲ رد ۴ × ۵ = ۲۰ تصحيح

پنځه یونې

خارج

۱۵

۵

اصل مسئله (۱۲)، رد څلورو ته یو د خارج پاتې درې په

پنځو لونیو پوره نه تقسیميږي او نسبت ۳ او ۵ ترمنځ تباثن

دی. نو ټول شمیر د طائفي به ضرب کړی شي په رد په مسئله کې

۴ × ۵ = ۲۰ کيږي.

د خارج برخه یعنی یوچه ضرب شي په مضروب کښې ۵ = ۱ × ۵

خارج ته رسيږي. پاتې درې چه ضرب شي په پنځو کښې ۵ = ۳ × ۵

کيږي. د پنځه لونیو د پاره دی چه هرې یوې ته درې رسيږي.

درېم قسم عملیه: په مسئله کښې که دوه یا نریات صنفونه

یوازې د هغه ذوی الفروضو ته موجود وي چه رد پرې کيږي.

مسئله به د هغوی د برخو نه وکړځول شي. نو که په مسئله کښې

دوه سدسه وي مسئله به دوو نه شي.

اصل مسئله ۶ رد ۲ ته

اخت لأم

جده

۱

۱

یو د جدې لپاره او یو د مورنۍ خور لپاره. د پاتې څلورو

برخو لپاره بل کوم وارث نشته نو ځکه پردې دواړو باندې رد

دارث موانع

دارث موانع څلور دي :

۱- غلامي : يعنې څوک چه غلام وي دمري دمتروکې نه په وراثت سره هېڅ شی نه شي اخستی . برابره ده که داغلامي تامه وي او که ناقصه . ځکه چه غلام د يوې خوا د مال مالک کيدی نه شي ، او د بلې خوا غلام ، او غلام ته په لاس ورغلی شی ټول د بادار په ملکيت کښې داخل دی .

۲- قتل : هغه قتل د ميراث مانع دی چه يا پرې قصاص مرتب کيږي او يا کفار .

۳- د دين اختلاف : مسلمان له کافرنه او کافره مسلمان نه ميراث نه شي اخستی .

۴- د دار اختلاف : حقيقي وي لکه د حربي او ذمي تر منځ چه حربي په دارحرب او ذمي په داراسلام کښې اوسيږي ، نو يو تر بله ميراث نه شي اخستی ، که څه چه سره ډير خپل هم وي .

او يا اختلاف حکمي وي لکه د دوو حربيانو تر منځ په دې توگه چه يو په يوه دارحرب کښې او بل په بل دارحرب

او مسئله دوو ته ردیږي یعنې نیمایي مال جدې او پاتې نیمایي مورنۍ خور ته ورکول کیږي.

او که په مسئله کېنې ثلث او سدس راشي مسئله در یو ته

اصل مسئله ۶ ۴ ۳	
ردیږي لکه:	
۴	۱
۳	۲
۲	۱

اصل مسئله د شپږ ونه سدس یوې مور ته، ثلث دوه مورنۍ خویندو ته $۳ = ۲ + ۱$ کیږي او د هغه ځایه چه پاتې درې برخو ته بل وارث نه شته نوځکه د دوی د برخو په شمیر په همدې باندې ردیږي.

او که په مسئله کېنې نصف او سدس راشي مسئله څلور ته

ردیږي لکه په دې مسئله کېنې:

اصل مسئله ۶ ۴ ۳ ۲	
مور	۱
لور	۳

لور ته نیمایي او مور ته شپږمه وه نوم مسئله د شپږ ونه

یو مور ته او درې لور ته چون $۳ = ۲ + ۱$ کیږي او د هغه

ځایه چه پاتې دوه برخو ته بل وارث نشته نوځکه په همدوی

باندې ردیږي. یعنې مسئله د ۶ نه ۴ ته رد شوه.

اوکه په مسئله کښې ثلثان او سدس راشي نو پنځو (۵)، ته

اصل مسئله ۶ رد ۵ ته رد پرې لکه :

دوه لونی	مور
۴	۱

يا مسئله ۶ رد ۵ ته

بنت	بنت ابن	ام
۳	۱	۱

يا مسئله ۶ رد ۵ ته

اخت اعميانى	اختين لوم
۳	۲

خلوړم قسم عمليه : که په مسئله کښې هغه ذوی الفروض

چه رد پرې کيږي د يوې طائفي نه زيات وي او هم هغه ذوی
الفروض چه رد پرې نه کيږي ورسره موجود وي نو د دې
مسئلي د حل لپاره داسې اجراءات کيږي . په چا چه رد نه کيږي
د هغه برخه به د هغې د فرض د اقل مخرج نه ورکړې شي . او
پاتې برخې به په هغو کسانو چه رد پرې کيږي د هغوی د برخو
په بناء تقسيم کړې شي لکه :

اصل مسئله ۱۲ رد ۳، $۴ \times ۱۲ = ۴۸$ تصحيح

زوجہ	۱ ربع جدات	۲ ستة اخوات لوم
۱۲	۱ هرې جدي ته ۳	۲ هرې خورته ته ۴

یو د زوجې د پاره پاتې درې سدس د جدو لپاره او ثلث د

مورني خويندو د پاره دی او دهغه ځایه چه سدس یودی او
 ثلث دوه دی چه په شپږو خويندو پوره نه تقسیميزي او د دوواو
 شپږو ترمنځ موافقت بالنصف دی. نیمایي د شپږو (۳) د (۳)، او
 څلورو ترمنځ تباثن دی (۳)، په څلورو کښې (۱۲) کيزي او (۱۲)
 په څلورو کښې چه اصل مسئله ده (۴۸) کيزي چه د مسئلې تصحیح
 ده.

او که پاتې په هغه چاچه راډ پرې کيزي پوره نه تقسمیده،
 نو ټوله مسئله دهغه چاچه راډ پرې کيزي په مخرج د فرض د
 هغه چاچه راډ پرې نه کيزي ضربوو. لکه :

$$\begin{array}{r} \text{اصل مسئله } ۲۴ \text{ را } ۵ \times ۸ = ۴۰ \\ \hline \begin{array}{ccc} ۲ \text{ ربع زوجات} & ۲ \text{ سبع بنات} & ۱ \text{ ستة جدات} \\ & \nearrow ۴ \quad \nwarrow ۵ & \\ & ۲۸ \quad ۵ & \end{array} \end{array}$$

له دې وروسته نظر کوو. پنځه په څلورو زوجاتو نه
 تقسیميزي نسبت د څلورو او پنځو ترمنځ تباثن دی. همداسې
 د (۲۸)، او (۹)، نوڼو او د (۷)، او (۶)، جدو نسبت د شپږو او
 (۹)، ترمنځ توافق بالثلث دی. ثلث د شپږو (۲) ضرب په (۹)،
 مساوی (۱۸) کيزي.

او د (۱۸)، او (۴)، ترمنځ موافقت بالنصف دی. نیمایي د (۴)،

يعنى (۲) ضرب په (۱۸) کښې مساوي ۳۶، کيږي چه ضرب شي په

۴، کښې مساوي (۱۴۴)، د مسئلې تصحيح ده $۳۶ \times ۵ = ۱۸۰$

د (۴) څلور نروجاتو هريوې نروچې ته (۴۵) برخې رسيږي.

$۳۶ \times ۲۸ = (۱۰۰۸)$ ، ښه نور کافود پاره هريوې ته (۱۱۲) برخې

رسيږي. $۳۶ \times ۷ = ۲۵۲$ د شپږ وجدو لپاره هريوې جدې

ته (۴۲) برخې رسيږي.

تمرین

۱- د راد لغوي او اصطلاحي معنی واضح کړئ.

۲- که په مسئله کېنې یو نصف د نسبي ذوی الفروض موجود

وي مگر عصبه او سببي ذوی الفروض وجود نه لري دمسئله

تصحیح به څنګه جوړېدی شي ؟

لکه _____ د یو سړي نه پاتې شي .
خلو، لونی

۳- که د مړي نه _____ پاتې شي تصحیح
نوج ۶ لونی

څرنګه جوړېږي ؟

۴- که په مسئله _____ پاتې شي تصحیح څرنګه
ام ۱ ختین لوب

جوړېږي ؟

۵- که په مسئله _____ پاتې شي ،
نوجه اربعه جدات ستة اخوات لوم

تصحیح څرنګه جوړېږي ؟

مناسخه

مناسخه د نسخ حنی اخستل شوې چه په لغت کښې د انرالي،
تغیر او نقل په معنی سره ده. او په اصطلاح کښې عبارت دی د
هغو وارئانو د برخو د انتقال نه چه د تقسیم نه مخکښې مړه شوي
وي. هغه چاته چه د ده وارئان وي. کله چه څوک د مناسخي کومه
مسئله حل کول غواړي نو اول باید د مړي د حال پوښتنه وکړي
شي چه نړ دی او که ښځه ځکه چه په نړ او ښځې سره په مسایلو
کښې ډیر فرق پیدا کړي لکه په دې مثال کښې:

اب	۱۴	دوه لونی
----	----	----------

او بیا یوه لور د تقسیم نه پخوا مړه شي.

په دې مسئله کښې که

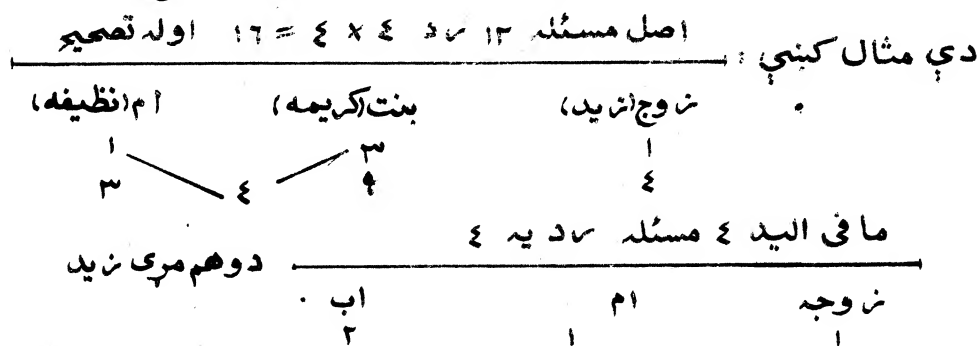
اعیاني خور	جده	جد
------------	-----	----

میت نړ وي نو مور ئې جده صحیحه او پلار ئې جد صحیح دی. او
که میت ښځه وي، پلار ئې جد فاسد کښل کړي. او د دواړو صو-
ر تونو په منځ کښې ډیر لوی فرق موجود دی. ځکه چه جده او
جد صحیحه د فرایضو د خاوندانو څخه دي او فاسده د ذوالارحام
کښل کړي.

د مناسخي د مسئلې د حل ترتیب: کله چه د میراث حنی

برخی د قسمت نه مخکښې میراث شي د لمړي مړي د مسئلې تصحیح به د تیر و قواعده په اساس جوړه کړي شي. او هر وار ته د تصحیح نه خپلې ټاکلې برخی ورکړي شي. بیا به د دوهم مړي په مسئله کښې نظر وشي.

هغه څه چه د لمړي مړي د تصحیح نه دوهم مړي ته رسېږي: د ده د مسئلې سره څه ډول نسبت لري. ایا پوره وړباندې تقسیمېږي، او یا داچه د دوی ترمنځ توافق دی یا تباڼ. ښه لمړي حالت کښې یعنی که پوره تقسمیده نو ضرب ته کوم حاجت نشته. اوله تصحیح د دوهم د پاره هم تصحیح ده لکه په

زوج (نرید)، چه دوهم مړی دی او د لمړي مړي د تصحیح نه یې څلور برخی رسېږي. یوه ښځه مورا او پلار ورنه پاته دی هغه څلور برخی چه د اول مړي د تصحیح نه پاته دي دهغه په وارثانو پوره تقسیمېږي. یوې زوجې ته د پاتی دریو ثلث (یو، د

مور برخه او دوه برخې د پلار دې نو اوله تصحيح د دوهمې د پاره هم
تصحيح ده.

۲- اوک د مافي الید او دوهمې تصحيح ترمنځ موافقت وي. نو

د دوهمې تصحيح وفق به په لمړې تصحيح کښې ضرب شي. حاصل ضرب
د دواړو مسئلو تصحيح ده.

د لمړي مري د هر وارث د اولې تصحيح برخې به په وفق د دوهمې

تصحيح کښې ضرب شي د ضرب حاصل دهغه وارث برخه ده لکه:

$$\begin{array}{rcc} \text{اصل مسئله ۱۲} & \text{د ۴} \times \text{۴} = ۱۶ & \text{اوله تصحيح} \times ۲ = ۳۲ \\ \hline \text{نزوج (نريد)} & \text{بنت (کريمه)} & \text{م} \\ & ۳ & ۱ \\ & ۹ & ۴ \\ & ۸ = ۲ \times ۴ & ۶ = ۲ \times ۳ \end{array}$$

متوفی کريمه . مافي الید ۹ مسئله ۶

$$\begin{array}{rcc} \text{د هريو د پاره ۶۱} & \rightarrow ۱۲ = ۳ \times ۴ & \text{ابنين} \\ \text{جده (نظيفه)} & \text{بنت} & \\ ۱ & ۱ & \\ ۳ & ۳ & \end{array}$$

د دوهم مري مسئله ۶، او مافي الید ۹، دی ۹۰، په ۶۰، پور

نه تقسميري. او نسبت د ۹۰، او ۶، ترمنځ موافقت بالثلث دي.

ثلث د شپږو ۲، دی. نوځکه دوه په اوله تصحيح چه ۱۶، دی

ضربو حاصل ضرب ۳۲، د دواړو مسئلو لپاره تصحيح ده. د لمړي

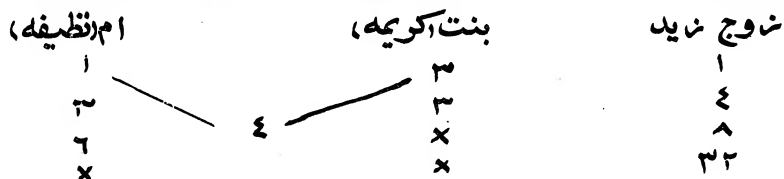
مري د وارثانو د پاره د اولې تصحيح ۱۶، نه چه کومه برخه د

چاوي هغه به ضرب کړو په وفق د دوهمې مسئلې يعنې دووکې.
حاصل ضرب دهغه وارث برخه ده.

مثلاً په اوله مسئله کښې د ام د پاره د (۱۶) نه (۳) چه
ضرب شي په (۲) کښې چه د دوهمې مسئلې وفق دی،
 $3 \times 2 = 6$ کيږي. او د دوهم مړي د وارثانو حق دارنگه دی. د
کريمې نه چه دوهم مړی دی، دوه ځامن، يوه لور او يوه جده
پاتې دي. د دوی مسئله د (۶) ده. د هرځوی د پاره دوه، دوه به
ضرب کړي په وفق د مافی الید د مړي چه (۹) دی او وفق (۳)،
دی. حاصل ضرب دځوی سهم دی $3 \times 2 = 6$ د هرځوی برخه
(۶) کيږي او د شپږو نه يو د لور برخه ده چه د ضرب نه وروسته
 $3 \times 1 = 3$ د جدي برخه درې کيږي. په دغه ډول:
 $6 + 6 + 1 + 1 + 3 = 17$ کيږي چه د اول او دوهم مړي د
وارثانو برخې تشکيلوي.

۳- او که د مافی الید او تصحيح ترمنځ تبائن وي. نو
ټوله اوله تصحيح به ضرب کړو په ټوله دوهمه تصحيح کښې.
د ضرب حاصل د دواړو مسئلو د پاره تصحيح ده.
لکه په دې مثال کښې:

اصل مسئله ۱۲ = ۴ × ۳ = ۱۲، اوله تصحیح ۳۲ = ۲ × ۱۶، دوهه تصحیح ۴ × ۳۲ = ۱۲۸ عموی تصحیح

ما فی الید ۹ مسئله ۶			
اکریه	جدہ (نظیفه)	بنت	ابن
	۱	۱	۴
	۳	۳	۳ —
	۴	۱۲	۶ —
			۲۴ —
			دهرابن
			دهرابن
			دهرابن

ما فی الید ۹، اصل مسئله ۲ × ۲ = ۴

خوین	خروج
۱ — دهریو ورو	۲
۹ — دهریو ورو	۱۸

$$۱۲۸ = ۱۸ + ۱۸ + ۱۲ + ۴۸ + ۳۲$$

لکه د مخه چه ذکر شوه اول به د لمري مري تصحیح جوړه شي او هروارث ته به خپل سهم ورکړي شي بيا به د اول مري د هروارث د ما فی الید نسبت وکتل شو د دوهم مري د مسئلې د تصحیح سره هر نسبت چه د دوی ترمنځ موجود وه په هم هغسې مطابق به په ذکر شوی طریقه اجراءات وشي. په نتیجه کښې به د دواړو تصحیح جوړه شي. د اول سري د وارثانو د سهم د معلومولو لپاره به د هروارث سهم په دوهه تصحیح

کښې وي . او دواړه په امن سره هلته تللي وي . نو کله چه يو
مړشي ، په ظاهر کښې خودواړه په يوه دار کښې موجود دي ،
لکن په حقيقت کښې د هريو د سکونت دار بيل دی . نو يو د بل
نه ميراث نه شي وړی .

د دار اختلاف هله منځ ته راځي چه د هر ملک پاچا بيل ،
لښکرې جلا او روابطې ترمنځ قطعوي . او هم يو د بل قتل
جائز وکښي .

اسلامي دولتونه که ظاهراً يوله بل سره جلا هم دي ، لکن
په حقيقت کښې ټول اسلام يودار گڼل کيږي . ځکه چه شرعاً
هیڅ مسلمان د بل مسلمان قتل بې د شرعي موجب نه جائز او
روانه کښي . او نه د مسلمانانو ترمنځ مصونيت او عظمت
قطعه کيږي ، پس ټول اسلامي ملکونه يودار دی .

او يا د موافقت په صورت کښې په وفق د هغې ضرب کړو د ضرب حاصل دهغه وارث سهم دی .

او د دوهم مړي د وارثانو د سهم د معلومولو د پاره د هر وارث سهم په ټول مافي الید کښې او يا د موافقت په صورت کښې په وفق د مافي الید کښې ضرب کړو . د ضرب حاصل دهغه وارث حق دی .

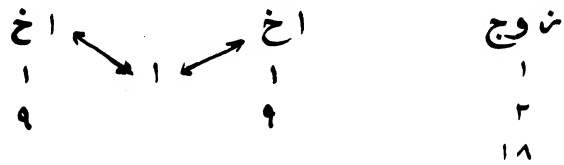
که دریم مړشي نو دوهم مړي به د اول مړي پر مقام . او دریم د دوهم مړي په عوض ودرول شي . او ذکر شوی عمل به اجراء کړی شي . همداسې خلورم ، پنځم او نور مړي .

لکه : اصل مسئله ۱۲ د ۴ ته ۴ × ۱۶ = ۶۴ = ۳۲ × ۴ = ۱۲۸

خارج (نرید)	بنت (کریمه)	ام (تظیفه)
۱	۳	۱
۴	۹	۳
مرشو	مره شوه	مره شوه
نرید مافي الید ۴ مسئله ۴		

خارج	اب	ام
۱	۲	۱
۲	۴	۲
۸	۱۶	۸
کریمه مسئله ۶ مافي الید ۶		
ابن	بنت	جده (تظیفه)
۱	۱	۱
۲	۳	۳
۶	۱۲	۶
۲۴		۲۴

نظیفه مسئله $2 \times 2 = 4$ مافی الید ۹

(۱۲۸) د ټولو (خلورو وارهو) مسئلو د پاره تصحیح ده.

تمرین

- ۱- دمناسخی لغوي او اصطلاحی معنی بیان کړئ .
- ۲- دمناسخی دمسئلي دحل ترتیب بیان او په دې مسئله کې تطبیق کړئ .

که یوه ښځه مړه شي مېړه ، یوه لور او مور ترې پاتې شي .

ناروج (نرید) بنت (کریمه) ام (نظیفه)

بیا مېړه مړ شي ناروجه اب ام ترې پاته شي .

بیا د اول مېړه لور کریمه مړه شي ابن ابن بنت جد (نظیفه) ترې پاته شي .

بیا د اول مړي مور او دریم مړي جد (نظیفه) هم مړه شي .

ناروج اخ اخ ترې پاتې شي . او متروکه د اول مړي نه تر اخره پورې تقسیم شوی نه وي نو د دوی ترمنځ به تقسیمات څرنگه کیږي واضح ئې کړئ ؟

ذوی الارحام

ارحام د مرحم جمع ده او رحم د بنځي په كيد په كيدې د ماشوم
ځای ته وائي. ذوی الارحام په لغت كې مطلق خپلوانو ته او په
اصطلاح د ميراث د علم كې هغو خپلوانو ته ويل كېږي چه د
ذوی الفروضو او عصباتو د جملې څخه نه وي. ذوی الارحام د
اکثرو صحابه كرامو (رض)، او احنافو په نزد د ذوی الفروضو او
عصباتو د نشتوالي په صورت كې د ميراث مستحق دی او دوی
څلور صنفه دي چه په ترتيب سره يود بل نه وروسته ميراث وېي.
د ذوی الارحام اول صنف: اول صنف هغه ذوی الارحام
دي چه نسب يې مړي ته كېږي لكه د مړي د لوڼو اولاد او د
لوڼو د ځوی اولاد.

په اول صنف كې د ميراث مستحق هغه څوك دی چه مړي
ته په درجه كې نېر دي وي لكه د لور لور چه د ځوی د لور د
لور نه مړي ته په درجه كې نېر دي ده. او كه په درجه كې
مساوي وي د وارث (عصبه) ياد ذوی الفروضو ولد مقدم دی.
د ذوی الارحام د ولد نه لكه بنت، بنت الابن مقدمه ده د ابن
بنت البنت څخه. او كه په درجه كې برابر او په منح كې د

وارث ولد هم نه وي اوياتول د وارث اولاد وي . نومتروکه د ذکوت
او نوشت په اعتبار یعنی نارینه دوه چنده د بنځینه برخی اخلي .

مسئله	
لکه په دې مثال کېږي :	ابن بنت
	بنت بنت
	۱
	۲

مال به درې برخی شي ، دوه برخی دلورځوی ته اویوه برخه
دلورلور ته ورکړل شي . اگرچه په دې مور د کېږي دامام یوسف
(رح) او امام محمد (رح) ترمنځ اختلاف نظر دی چه دلته دامام
ابویوسف نظر ذکر شوی ځکه د بخارا مشائخو د سهولت په وجه
دامام ابویوسف (رح) نظریه اختیار کړې ده .

د ذوی الارحام دوهم صنف : دا هغه ذوی الارحام
دي چه دمري په نسبت کېږي د دوی سره فاسد نیکونه اویا فاسد
نیا کافي موجودې وي . په دې صنف کېږي هم لمړی حق دهغه چا
دی چه مري ته په درجه کېږي نیږ دي وي برابر ده چه د پلار
له خوا وي او که دمور له خوا . او که په درجه کېږي برابر وي
هغه ذوی الارحام مقدم دي چه مري ته ئې نسبت په وارث سره
شوی وي . او که درجه او واسطه دواړو کېږي متحدوي . یعنی
ټول د پلار له خوا وي یا ټول دمور له خوا وي . نو د متروکې په

تقسیم کښې د دوی ابدان (بدنونه) معتبر دي، نرته دوه برخې او
ښځې ته یوه برخه ورکوله کیږي.

او که درجه متحده او واسطه مختلفه وي (ځینې د پلار لخوا
او ځینې نور د مور له خوا)، وي. نوکوم ذوی الارحام چه د پلار
د جانه دي دوه برخې (د پلار برخه)، اوکوم چه د مور له طرفه وي
یوه برخه (د مور برخه)، اخلي بیا به د هرې ډلې ترمنځ وویشل شي.
لکه په متحد قرابت کښې چه ویشل کیږي یعنی نارینه ته دوه برخې
او ښځې ته دې یوه برخه ورکړه شي.

د ذوی الارحام دریم صنف: دا هغه کسان دي چه نسب
ېې د مړي مور یا پلار ته کیږي لکه دخویندو اولاد. او یا د وروڼو
لوانی او داسې نور. د دوی په باره هم حکم همداسې دي هر
څوک چه په درجه کښې نیږدې وي هغه په لرې خپلوانو مقدم دی
او که په درجه کښې سره برابر وي نو د عصبه ولد په ذې رحم
ولد باندې مقدم دی. او که په درجه کښې برابر وه او ټول د
عصبه اولاد وه. او یا پکښې د عصبه اولاد نه وي نو هغه ذې
رحم مقدم دی، چه قوت د قرابت ولري «دوه جهته خپل وي»
په هغه باندې چه له یو جهته خپل وي لکه په عصبه او کښې چه

اغياني وروړ په علاقي وروړ مقدم دی. البته داهم دامام ابو یوسف (رحمة الله عليه) په نزد.

د ذوی الارحامو څلورم صنف: څلورم قسم هغه ذوی الارحام دي چه دمړي نیکونو او نیاکانو ته ئې نسبت کیږي لکه عمه، خاله، ماما او داسی نور.

د څلورم قسم خپلوي که په جهت کښې متفق وي نو په خپلوی کښې قوي پرضعيف مقدم دی لکه عمه لأب و أم مقدمه ده په عمه لأب باندې. او همدارنگه خاله لأب و أم مقدمه ده په خاله لأب باندې. او که په قوت د خپلوی کښې برابر وي، نو نارینه ته د ښځې په پرتله کښې دوې برخې ورکول کیږي. او که ځیري په جهت کښې مخالفه وي (ځینې ئې د پلار له خوا او ځینې ئې د مور له خوا)، نو د هغوی د پاره چه خپلوي ئې د پلار له خوا وي دوه ثلثه او د هغوی د پاره چه خپلوي ئې د مور له خوا وي یو

ثلث ورکول کیږي مثلاً :

مسئله ۳	
<div style="border-top: 1px solid black; width: 100%;"></div>	<div style="border-top: 1px solid black; width: 100%;"></div>
خاله	عمه
۱	۲

او قوت د قرابت هم پکښې اعتبار نه لري.

ٲٲرٲن

- ١- د ذوى الارحامو لغوي او اصطلاحى معنى واضح كړئ .
- ٢- ذوى الارحام څو صنفه دي بيان ئې كړئ ؟
- ٣- په ذوى الارحامو كېنې اولنى حق د ميراث د چا دى ؟
- ٤- د ذوى الارحام دوهم صنف كوم دى بيان ئې كړئ ؟
- ٥- د ذوى الارحامو دريم صنف كوم دى بيان ئې كړئ ؟
- ٦- د ذوى الارحامو په څلورم صنف رڼا واچوئ .

خنثی

خنثی د خنث نه اخستل شوی او په لغت کښې نرمې ته وایي. او په اصطلاح کښې خنثی هغه شخص ته وایي چه د نر او ښځې تناسلي دواړه اې ولري. که چیرې هره یوه غالبه وي د هماغه په حکم کې داخلېږي. او که یو طرف هم غلبه ونه لري او دواړه حالتې یې مساوي وي نو هغه ته خنثی مشکل وایي او د میراث حق یې خرابترین د دواړو حالتو دی. که د خنثی مشکل د نروالي په صورت لږه برخه ورته رسیده نږدې فرض کړی شي. او که د ښځې توب په صورت کښې حق لږ کیده ښځه دې فرض کړی شي. او دا د امام اعظم (رحمة الله عليه) په نظریه د اکثر و اصحابو کرامو (رض) قول دی او په دې فتوی هم ده. لکه په لاندې مثال کښې:

مسئله ۴		
ابن	بنت	خنثی
۲	۱	۱

برخه وړکول کیږي. ځکه په دې صورت کښې د لور برخه لږه ده ځکه چه که ځوی فرض شي بیا یې برخه زیاتېږي.

او شعبي (رضی الله عنه) د خنثی مشکل دپاره په نیمایي د دواړو حالتو حکم کړي. یعنی د ده په نزد به یو ځل نر فرض کړی شي او

حصه به ئې معلومه شي او بيا به ښځه فرض کړې شي او حصه به
ئې معلومه شي بيا به دواړه برخې جمع کړي او بيا به ئې نيمايي کړي
دانيمايي دخنثی برخه ده.

حمل

د مري دنور و وارثانو په حقله د متروکې ټول مسایل پخوا
ذکر شول مکرکه چيرې د وارثانو په ډله کښې د مور په کيډه
کښې حمل هم شامل وي نو د مري متروکه به په وارثانو تقسیم
اود حمل برخه به موقوفه پرې ښودل شي.

د حمل دپاره د برخی په موقوف پرېښودو کښې علماء ډیر
اختلاف لري. خوفتوی په دې خبره ده چه د یوځوی یا یوې لور
برخه چه د دې دواړو په برخو کښې هره برخه ډیره وي د حمل
د پاره دې موقوفه پرېښودل شي. نوکله چه ماشوم تولد شي،
که د ټول موقوفه مال مستحق وي هغه به ورکړی او کوم مشکل
نه را برسیره کيږي ځکه چه هر وارث په خپل حق رسیدلی دی.
او که د ټول موقوفه مال مستحق نه وي خپله ټاکلی شوې حصه به
ورکړې شي او زیاته اندازه چه د هر وارث د برخی نه موقوف
پرېښودل شوي وي هغه وارث ته دې ورکړ شي. د مسئلې د حل

تمرین

- ۱- دمیراث موانع خودي فقط نومونه ئې وليکئ ؟
- ۲- غلامي ولې دمیراث مانع ده واضح ئې کړئ ؟
- ۳- که د دوه خپلوانو دار مخالف وي یو تر بله میراث وړي او که نه بیان ئې کړئ ؟
- ۴- د دار حکمي اختلاف څرنگه دی د یو مثال په ضمن کښې ئې بیان کړئ ؟
- ۵- اسلامي دولتونه یو دار دی او که بیل بیل ، واضح ئې کړئ ؟

طريقه دارنگه ده :

مسئله ۲۴				
بنت	اب	م	نوجه حامله	که حمل حوی فرض کړي
۴	۴	۴	۳	شي نو (۱۳) د حوی او نور دپاره .

مسئله عول ۲۷				
بنت	اب	م	نوجه حامله	او که حمل لور فرض کړي
۴	۴	۴	۳	شي، دوه نور کانوندپاره . (۱۶)

د دې دپاره چه د هر وارث برخه په دواړو صورتونو کښې معلومه شي او کوم زیادت چه د دواړو برخو ترمنځ وي هغه موقوف پاته شي او وارث ته لږه برخه ورکړ شي نو د دواړو مسئلو دپاره باید شریکه تصحیح جوړ شي . په دې شان که د دواړو مسئلو ترمنځ توافق وه . نو وفق دیوې مسئلې به په بله ټوله مسئله کښې ضرب کړو . څرنگه چه پورته ذکر شوه، دواړو مسئلو کښې موافقت بالثلث دی او د (۲۴) ثلث (۱) دی چه ضرب شي

$$(۲۷)، کښې (۲۱۶)، لاس ته راځي . ۲۷ \times ۸ = ۲۱۶$$

اصل مسئله ۲۴ تصحیح ۲۱۶				
بنت	اب	م	نوجه حامله	په دې شرط چه حمل هلك نور فرض شي .
۳۶	۳۶	۳۶	۲۷	

تصحیح (۲۱۶) مسئله عولیه ۲۷				
بنت	اب	م	نوجه حامله	په دې شرط چه حمل لور فرض شي .
۱۳	۳۲	۳۲	۲۴	

نوبنځي ته به (۲۴)، برخي ورکړي شي او (۳)، برخي به موقوفي پريښودل شي. هريو مور او پلار ته به (۳۲)، (۳۲)، ورکړ شي او څلور څلور به دهغوئ موقوفي پاتې شي. اولورته به (۱۳)، برخي ورکړ شي ځکه چې د امام ابوحنيفه (رحمة الله عليه)، په نزد د لور په حق کښې د څلور وړانو برخه موقوفه پريښودل کيږي نو ټولې (۱۱۵)، برخي به موقوفي پاتې شي. که يوه يا زياتې لورگانې پيداشي ټول موقوفه مال د لورگانو دی. مور، پلار او زوجې خپل خپل حق پوره اخستي دي.

او که يوازيات ځامن پيداشي، نوبنځي، مور او پلار ته به د هغوئ موقوفه برخه ورکړ شي څه شي چې باقي پاتې شي د لور برخې (۱۳)، سره به جمع شي. او په اولاد به تقسيم شي چدناينه به د بنځينه دوچنده برخه اخلي. او که حمل مري پيداشي، نومور، پلار او زوجې ته به هغه موقوفه برخې ورکړ شي. اولورته به نيمايي پورکړي شي، چې (۱۳)، اخستي دي او (۹۵)، به نورې ورکړي شي چې (۱۰۸)، شي او پاتې (۹)، برخي به پلارته د عصوبت په طريقه ورکړي شي. او که د دواړو مسئلو ترمنځ تباڼ وه ټوله يوه مسئله به په بله مسئله کښې ضرب کړو د ضرب حاصل د مسئلې تصحيح ده.

تمرین

۱- که څوک مړ شي او علاوه پر نورو وارانو حامله ښځه هم ولري.

د هغه متروکه به څرنگه تقسیميږي ؟

۲- دغه مسئله _____ حل کړئ ؟
بنت اب ام نروجه حامله

۳- که حمل مړ پيدا شي او متروکه تقسیم شوې وي دموقوف

مال په باره کښې څه اجراءات کيږي ؟

مفقود

د فقهاؤ په اصطلاح مفقود هغه غائب ته ويل کيږي چه د

مرک او شړوند خبر ئې معلوم نه وي .

مفقود دخپل مال په حق کښې شړوندی گڼل کيږي نو هيڅوک

دده مال په ميراث نه شي ورهي . دمفقود مال تر هغه پورې موقوف

پاتې کيږي چه يائي مرک ثابت شي او يا پرې شرعي موده تيره شي .

دمودي په باره کښې ډير اختلاف دی خوفتوی په دې ده چه

دمفقود د عمر د پيدا ايښت په نسبت (۹۰)، کاله تير شي وروسته

د دې نه دده په مرک باندې حکم کيږي . موقوف مال بايد په

هغه وارثانو باندې وويشل شي چه دده د مرک د حکم په وخت

کښې موجود وي .

تمرین

- ۱- مفقود چاته ویل کیږي واضح ئې کړئ ؟
- ۲- د مفقود مال په میراث وېل کیږي او که نه ؟
- ۳- مفقود د بل چا مال په میراث وېل شي او که نه
توضیح ئې کړئ ؟
- ۴- د مفقود مال کوم وخت دهغه په وارثانو تقسیمېږي ؟

مرتد

مرتد په لغت کښې بیرته گرځیدونکی او په شریعت کې "العیاذ بالله" د اسلام له دین څخه بیرته گرځیدونکي ته وایي.

که مرتد د ارتداد په حالت کښې مړ او یا ووژل شي او یا د اړحرب ته لاړ شي او قاضي پرې د اړحرب حکم وکړي نو کوم مال یې چه د اسلام په حالت کښې کسب کړي وي دده د قرض د اداء کولو وروسته د مسلمانو وارثانو ترمنځ د میراث په طریقه تقسیم شي کوم مال یې چه د ارتداد په حالت کښې کسب کړی وي، هغه به بیت المال کښې جمع شي.

او هغه مال چه د اړحرب ته د تګ نه وروسته دردت په حالت کښې کسب کړی وي فیء کښل کیږي.

فیء هغه مال ته ویل کیږي چه د کفارو نه بیله جنګ نه لاس ته راغلی وي. لکه جزیه او یا د ذمی مال چه مړ شي او وارث ونه لري او یا داسې نور.

او د مرتدې ښځې ټول مال د مسلمانو وارثانو لپاره دی. مرتد نر وي او که ښځه، د هیچا نه میراث نه شي ورپی. مګر که یوه سیمه ټوله مرتده شوي وي، بیا یو تربله میراث ورپی شي.

اسیر (بندی)

اسیر هغه مسلمان ته وائي چه د كفارو په لاس كېنې بندي

وي .

د اسیر میراث د نورو مسلمانانو په شان حکم لري تر هغې

پورې چه په خپل دین (اسلام) باقي پاتې وي مگر که د دین نه جدا

شو د مرتد حکم پرې جاري کیږي . او که د بندي مرګ، شړوند

او ردت هېڅ معلوم نه وو د مفقود حکم لري .

د پورته حالاتو څخه هر یو حال که د بندي د حال سره مطابقت

کولو د همدغه حال حکم دی د هغه د میراث په باره کېنې تطبیق

شي .

تښتړن

- ۱- د مرتد لغوي او اصطلاحي معنی بیان کړئ .
- ۲- که مرتد د ارتداد په حالت کېنې مړ شي د هغه د مال په باره کېنې شرعي حکم څه دی ؟
- ۳- د نر مرتد او ښځې مرتدې د مال په باره کېنې حکم یو شان دی او که فرق لري ؟
- ۴- مرتد د بل چا نه میراث ورهې شي او که نه ؟
- ۵- د اسیر په باره کېنې پوره معلومات ورکړئ .
- ۶- بندي باندې څه وخت د مفقود حکم جاري کېږي ؟

غرقى، هدمى، حرقى

که یوه ډله خلق داسې مړه شي چه یو تر بله ئې د مرګ پمې والی معلوم نه وي. که په اوبو کښې غرق شوی وي هغې ته غرقى او که په اور سوخیدلى وي هغوى ته حرقى، او که دیوال یا کوټه پرې پریوتلى وي هغوى ته هدمى وائی.

نود هغوى د مرګ حکم داسې دی څرنگه چه ټول سره یو ځای مړه شوي. یو تر بله میراث نه وړي ولوکه سره وارثان هم وي. د دوى مالونه به د هریوه په ژوندی وارثانو تقسیم شي چه دا ډیر غوره او مختار حکم دی.

د افغانستان د تعلیمي مرکز د نصاب اهداف

عمومي هدف: د ټولو جهادي تنظيمونو د تعلیمي نصاب انکشاف اداره کونو ادارو او جامع اسلامي ښوونځي او روزنې مخ ته راوړل چې هر ډول باطل برسی او بدعتونو ضد وي. همدارنگه د اسلامي کلي قوانینو او مفاهیمو استحکام د افغانستان په اسلامي ټولنه کې غواړي.

خصوصي هدف: د اسلام سپاهیان او د حقیقت لاره ټولنو ته دیووالي او وحدانیت لار ښوونه کوي ترڅو چې دوي په مستحکم او دایمي توګه د عالي او معقولو اسلامي سنتو او قوانینو منسک وي. د انصاب د اسلامي ښوونځي او سواد «د جهادي، فرهنگي، فلسفي، اقتصادي، تخنیکي، مدني، معیشتي شرایطو په نظر کې نیولو سره» ضامن دی. چې په عین وخت کې د نه شلیدونکي پیوستونو مثال او اتصالات د اسلامي ښوونځي سره وي او د اسلامي مقدسو حقایقو مبین وي.

آخري هدف: د کلمه الله او چتوالی، د اسلام د شان او عظمت ښودل ښوونکي ته، د کفر او کمونیزم ضد محلال، په افغانستان او نړۍ کې د سپیڅلي قرآن د اصولو او قوانینو او د محمد (ص) غرض شریعت د حنفی فقه په اساس خاص د خدای درضا د حاصلیدلو په نیت د زمانې د طاغوتیانو سره مبارزه د دې تعلیمي نصاب آخري مرام دی. ((وَمِنْ اللَّهِ التَّوْفِيقُ))

ARIG
B
6.431
DC
126

۷۰۵۵

د چاپ کال میزان ۱۳۶۹ د چاپ شمیر (۱۰۰۰۰)
د تعلیمی مرکز دنصاب مدیریت

تمرین

- ۱- د غرقۍ، هدمۍ او حرقۍ معناوې واضح کړئ .
- ۲- که یوه ډله په داسې شان مړه شي چه وړاندې او وروسته پکښې معلوم نه وي . یو د بل نه میراث وړي او که نه ؟

* * * *

د نهم ټولګي له پاره د فقې (میراث) کتاب په پورته ډول د خدای (جلّ جلاله)، په مرسته ترتیب او تالیف شو .
الله (جلّ جلاله)، دې دا کتاب د لوستونکو د پاره استفادې وړ وګرځوي . آمین یا رب العلمین .

- د معلومو برخو خاوندان «اصحاب الفروض» او د -

- هغوی برخې :-

معلومی برخې د خدای اجل جلاله، په کتاب کښې شپږ دي :

۱- نصف ($\frac{1}{2}$)

۲- ربع ($\frac{1}{4}$)

۳- ثمن ($\frac{1}{8}$)

۴- ثلثان ($\frac{1}{16}$)

۵- ثلث ($\frac{1}{3}$)

۶- سدس ($\frac{1}{6}$)

نصف، ربع او ثمن په اوله نوعه او ثلث، ثلثان او سدس په دوهمه نوعه یادېږي. په اوله نوعه کښې نصف درې دوجنډ او ربعه د ثمن دوجنډه ده. او که نسبت یې په عکس وشي، نو ثمن نیمایي درې او ربع نیمایي د نصف ده. همدارنگه ثلثان دوه چنده د ثلث او ثلث دوجنډه د سدس دی. او په عکسي ډول سدس نیمایي د ثلث او ثلث نیمایي د ثلثانودی. او ددې معلومو برخو خاوندان او مستحقین دولس (۱۲) تنه دي چه څلور یې نارینه او اته یې ښځینه دي د میراث په مسائلو کښې د هریوه

درسي کتابونه او د هغو محتويات د منل شو يو تعليمي اصول او
 پر اساس تهيه او تطبيق کړي . اوس چه دلوی خدای په فضل
 د لمړي دورې د کتابونو چاپ او تر تېبول پای ته رسيدلی او
 د خدای پاک په مرسته منځنی او دوهمه مرحله شروع شويده
 بيایي هم خپله علمي دنده د يوه غوره تعليمي پروگرام په برابر-
 ولو کی چه د ټولو تعليمي بنسټونو او علمي موازينو سره برابر وی
 نده هيره کړي . او د پخوا په شان ئی د درسي کتابونو په برابرولو
 او تدوين کی د نورو مختلفو جهادي تنظيمونو د پروگرامونو
 څخه په استفادي سره زياته پاملرنه کړيده .
 د افغانستان تعليمي مرکز خپله دنده بولی چه د نصاب مدیریت
 له هغو استادانو ، پوهانو او کارکونکو څخه چه د يوه اسلامي
 واحد تعليمي نصاب د منځ ته راوړلو په برخه کی چه له علمي
 موازينو سره سمون لري له هيڅ ډول ايتار او سرښندنی څخه
 ډډه نده کړي مننه او درناوی وکړي ، او د دوی لازيات
 برياليتوبونه د علم او معارف په برخه کی له پاک خدای څخه
 وغواړي .
 هيله لرو د هيواد راټلونکی او حوان نسل د قدر وړو مدرسینو
 د علمي لارښوونې په نتیجه کی تری زیاته گټه واخلي ، ترڅو د يوه

نوی افغانستان د پاره چه یو اسلامی ، خپلواک او پرمخ تللی
افغانستان به وی رښتینی او گټور غړی وروزل شی .
ومن الله التوفیق
د افغانستان تعلیمی مرکز

د مطالبو فهرست

شماره	عنوان	مخ
۱	مقدمه	
۲	د میراث د علم تعریف	۱
۳	د متروکې پورې متعلق حقوق	۱
۴	د متوفي د مال مستحقین	۲
۵	تمرین	۵
۶	د ارث موانع	۶
۷	تمرین	۸
۸	د معلومو برخو خاوندان «اصحاب	
	الفرايض»	۹
۹	تمرین	۱۴
۱۰	د ښخو احوال	۱۵
۱۱	تمرین	۱۸
۱۲	اعیانی خویندې ...	۱۹
۱۳	تمرین	۲۲
۱۴	جده دنیا،	۲۳

شماره	عنوان	مخ
۱۵	تمرین تاجیه	۲۶
۱۶	عصبات	۲۷
۱۷	د عصبات و د میراث قاعده	۲۸
۱۸	تمرین لغت و د لغت قاعده	۳۱
۱۹	حجب و قسسه ناله و لغت	۳۳
۲۰	د سهامو (برخو) مخرجونه	۳۵
۲۱	تمرین و تاجیه	۳۸
۲۲	عول	۳۹
۲۳	تمرین د لغت و لغت قاعده	۴۳
۲۴	د عددونو ترمنځ تماثل و تداخل	۴۴
۲۵	توافق او تباین	۴۷
۲۵	تمرین ناله و محبت	۴۷
۲۶	تصحیح	۴۸
۲۷	د تصحیح نه د هرې طائفې او همدارنگه	۴۸
۲۷	د طائفې د هر فرد د برخې د پېژندلو	۵۷
۲۷	طریقه	۵۷

شماره	عنوان	مخ
۲۸	تمرین	۵۹
۲۹	دوار ثانو ترمنح د متروکی د تقسیم	۶۱
۷۲	طریقه	۵۳
۳۰	تخارج	۶۳
۳۱	تمرین	۷۵
۳۲	رد	۶۶
۳۳	تمرین	۷۴
۳۴	مناسخه	۷۵
۳۵	تمرین	۸۲
۳۶	ذوی الأرحام	۸۳
۳۷	تمرین	۸۷
۳۸	خشی	۸۸
۳۹	حمل	۸۹
۴۰	تمرین	۹۲
۴۱	مفقود	۹۳
۴۲	تمرین	۹۴

شماره	عنوان	مخ
۴۳	مرتد	۹۵
۴۴	اسیر	۹۶
۴۵	تمرین	۹۷
۴۶	غرقی، هدمی، حرقی	۹۸
۴۷	تمرین	۹۹

کتابخانه آستان قدس اسلامی کتبخانه
کتاب و فرهنگ و خط و رسم

کتابخانه آستان قدس اسلامی کتبخانه
کتاب و فرهنگ و خط و رسم

فقه "میراث"

د نهم تو لکي لپاره

مؤلف: مولوي دوست محمد " فيضي "

مقدمه

الحمد لله رب العلمين . حمد الشاكرين . والصلوة
والسلام على خير البرية محمد وآله واصحابه الطيبين
الطاهرين اجمعين . اما بعد .

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تعلموا الفرائض
وعلموها الناس فانها نصف العلم .

ترجمه : رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :
فرائض " د ميراث مسائل " هم خپله او هم نورو ته ورزده كړي
ځكه چه دا نيماني علم دي .

نيماني علم ورته ځكه ويل شوى دي چه انسان دوه حالته
لري . يو حالت يې د ثروند چه ټول علوم د علم فرائض نه په غير
د ثروند پورې اړه لري ، بل حالت د انسان د مرگ نه وروسته
حالت دي چه د فرائضو " ميراث " علم د دوه حالت " د مرگ
نه وروسته " پورې اړه لري . نوځكه د نيماني علم اطلاق پرې
شوى دي .

فقه "میراث"

د نهم ټولګي لپاره

مؤلف: مولوي دوست محمد "فيضي"

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا

قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حضرت رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم فرمائی ہے

رَضِيتُ

خوس یم

بِاللَّهِ رَبِّا

جہ اللہ مورب دی

وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا

او اسلام مو دین دی

وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا وَرَسُولًا

او محمد صلی اللہ علیہ وسلم مور رسول و نبی دی

بسم الله الرحمن الرحيم

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ وَجَعَلَهُ أَكْرَمَ الْخَلَائِقِ بِالْعِلْمِ
وَالْكَرَمِ وَجَعَلَ أُمَّتَهُ مُحَمَّدًا خَيْرَ الْأُمَمِ وَأَمَرَهُمْ بِالدَّعْوَةِ وَالْإِرْشَادِ
وَالْجِهَادِ الْمُعَظَّمِ وَالصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ عَلَى سَيِّدِ الْأَنْبِيَاءِ وَمُعَلِّمِ
الْبَشَرِ وَعَلَى آلِهِ وَاصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ.

په هیواد کی د سپیڅلي جهاد د پیل څخه راپدیځو، استادانو،
علماؤ او پوهانو، د شاگردانو د علمی اهدافو د ترسره کیدو او د
اسلامی فرهنگ د ودی او پراختیاد پاره په مختلفو برخو کی او
د پوهی له ښیځنو څخه د ښی گټی اخیستنې په خاطر کاکه پاملرنه
کړیده، او په دی توگه ئی د مهاجرت د ناخوالو او بدو شرایطو
سره سره د خبره نړیوالو ته ثابت کړه چه د افغانستان غیور او
قهرمان ملت وکولای شول د جهاد په تیرویو ولسو کلوکی د توری
او قلم مبارزی ته یو د بل ترڅنگه ادامه ورکړی. د افغانستان
تعلیمی مرکز چه د مختلفو درنو جهادی تنظیمونو له پیاوړو غړو
څخه تشکیل شوی دی په خپل وار سره هڅه کړی ترڅو په
هیواد کی دننه د مدارسو د رسی پروگرامونه له ورځنیو
شرایطو او علمی معیارونو سره سم ترتیب او د لمړی دوری